

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

INGA RADZEVIČIŪTĖ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programa

**TEORINĖS IR PRAKTINĖS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS
UŽ NETEISĖTĄ STIPRIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ
GAMINIMĄ, LAIKYMĄ IR GABENIMĄ PROBLEMOS**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
lektorius dr. Pavelas Kujalis**

Vilnius, 2005

**TEORINĖS IR PRAKTINĖS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS
UŽ NETEISĖTĄ STIPRIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ
GAMINIMĄ, LAIKYMĄ IR GABENIMĄ PROBLEMAS**

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. Įstatymų bei kitų norminių aktų reglamentuojančių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą istorinė raida bei jų apžvalga	5
2. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio „neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas“ nusikalstamos veikos sudėtis.....	14
2.1. Objektyvusis požymis – objektas.....	14
2.2. Objektyvusis požymis – dalykas.....	21
2.3. Objektyvusis požymis – veika.....	28
2.4. Objektyvusis požymis – subjektas ir nusikaltėlio asmenybė, subjektyvusis požymis – pakaltinamumas.....	36
2.5. Subjektyvusis požymis – kaltė.....	38
2.6. Subjektyvusis požymis – tikslas.....	41
3. Neteisėto namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimo, laikymo, gabenimo ar realizavimo kvalifikavimo problemos.....	45
3.1. Nusikalstamos veikos kvalifikavimo problemos.....	45
3.2. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės santykis bei atribojimas už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.....	50
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	60
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	64
SANTRAUKA (ZUSAMMENFASSUNG).....	68

IVADAS

Alkoholis gausiai naudojamas pramonėje, jam taip pat tenka didžiausias bei plačiausias svaiginimosi vaidmuo. Pastarojo produktai vartojami iškilmingų minėjimų, švenčių, religinių ritualų metu. Nors alkoholio produktai priskiriami specialiems gaminiams, kurių apskaitai, gamybai, realizacijai, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui teisės aktų tvarka yra sukurtas ypatingas reglamentavimo režimas, tačiau legaliai jie yra prieinami daugumoje prekybos vietų. Taip pat pasitaiko nemažai atvejų kai asmenys vis tiek neteisėtai gamina, laiko, gabena alkoholio produktus. Neteisėtas disponavimas alkoholio produktais griauna valstybės ekonominę gerovę, jų vartojimas neigiamai veikia žmonių fizinę ir psichinę būklę, neretai nukenčia ir kitos visuomenės bei valstybės gyvavimo sritys. Už neteisėtą namų gamybos alkoholio produktų gaminimą, laikymą, gabenimą bei realizavimą Lietuvoje yra numatyta Baudžiamoji atsakomybė.

Magistro baigiamojo darbo *temos aktualumas*: Neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas gabenimas – viena iš šalyje paplitusių neteisėtų veikų, už kurią yra numatyta baudžiamoji atsakomybė, tačiau šiai problemai baudžiamosios teisės specialistai neskyrė reikiamo dėmesio, nėra oficialaus išaiškinimo, dėl vienodos praktikos taikant Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą 201 straipsnį. Baudžiamąjį kodeksą 201 straipsnį kai kuriais atvejais gali būti sunku taikyti praktikoje, kadangi ne visi nusikalstamos veikos požymiai yra visiškai aiškūs, todėl darbe tikslinga panagrinėti aktualias problemas galinčias kilti susijusias nusikalstamos veikos požymių vertinimu. Minėtos nusikalstamos veikos sudėtis buvo įstatymo leidėjo nuolat keičiama, tai išplečiant ją, tai vėl siaurinant, tačiau iki šiol įstatyme yra nuostatų kurias gali būti vertinamos dviprasmiškai.

Magistro baigiamojo darbo *tyrimo objektas* Baudžiamajame įstatyme įtvirtintos baudžiamosios atsakomybės nuostatos bei Baudžiamąjį kodeksą 201 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamų veikų sudėtys, numatančios baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.

Magistro baigiamojo darbo *tikslas* – išnagrinėti bei įvertinti pastarąsias, išsiaiškinti bei pateikti visapusiškas ir išsamias baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą stiprių namų gamybos alkoholinių gėrimų bei kitų alkoholio produktų gaminimą, laikymą ir gabenimą, taikymo sąlygas.

Magistro baigiamojo darbo *uždaviniai*:

1. Apžvelgti nusikalstamą veiką už neteisėtą stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ir gabenimą istoriniu aspektu. Aptarti šiuo metu galiojančiais teisės aktais sukurtą ypatingą

reglamentavimo režimą alkoholio produktams, jų apskaitai, gamybai, realizacijai, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui.

2. Remiantis baudžiamosios teisės teorija, išaiškinti nusikalstamų veikų numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą, objektyviuosius bei subjektyviuosius požymius.
3. Peržiūrėti baudžiamąsias bylas, teismuose nagrinėtas pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį. Remiantis teismų praktika, pagrįsti arba paneigti susiformavusias teorines nuostatas. Išnagrinėti nusikalstamos veikos už neteisėtą stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ir gabenimą kvalifikavimo problemas.
4. Išskirti požymius, skiriančius nusikalstamą veiką už neteisėtą stiprių namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ir gabenimą nuo administracinės teisės pažeidimo.

Magistro baigiamajame darbe naudoti šie *tyrimo metodai*: apibendrinimo, sisteminės analizės, lyginimo, stebėjimo, pokalbio. Naudojant analizės ir apibendrinimo metodus, atliktas įstatymų, numatančių baudžiamąją atsakomybę, bei norminių aktų, reglamentuojančių alkoholio produktų gamybą, laikymą, gabenimą, realizavimą istorinio vystymosi laikotarpiu, taip pat šiuo metu galiojančių norminių aktų studijavimas, analizė bei apibendrinimas. Naudojant sisteminės analizės metodą nusikalstama veika „neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas“ numatyta Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje išskaidyta į objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Kiekvienas nusikalstamos veikos požymis, vadovaujantis baudžiamosios teisės doktrina bei teismų praktika, išnagrinėtas atskirai, pateikiant jam būdingus ypatumus ir savybes. Panaudojus pokalbio metodą su teisėjais bei ekspertais, gauta papildomos informacijos apie problemas galinčias kilti aiškinant nusikalstamos veikos sudėtį. Peržiūrėjus baudžiamąsias bylas, apibendrinta teismuose susiformavusi praktika, sprendžiant bylas pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį. Tai pat buvo atliekamas teisės teorijos vadovėlių, papildomų šaltinių (periodiniuose leidiniuose publikuotų straipsnių, mokslo darbų ir kt.) studijavimas ir analizė.

Rašant šį darbą, atliekant vieną svarbiausių magistro baigiamojo darbo rašymo pradinių etapų – literatūros bei šaltinių rinkimą – susidurta su konkrečiai tam pritaikytos literatūros stoka – todėl naudojami vadovėliai, knygomis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis, kuriose informacija pateikiama pagal 1961 metų baudžiamąjį kodeksą, taip pat kai kuriuos dalykus aiškinau pagal baudžiamosios teisės ar bendrosios teisės doktriną bei principus.

1. ĮSTATYMŲ BEI KITŲ NORMINIŲ AKTŲ REGLAMENTUOJANČIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ, NEDENATŪRUOTO, DENATŪRUOTO AR TECHNINIO ETILO ALKOHOLIO, JŲ SKIEDINIŲ (MIŠINIŲ) IR APARATŲ JIEMS GAMINTI GAMINIMĄ, LAIKYMĄ, GABENIMĄ AR REALIZAVIMĄ ISTORINĖ RAIDA BEI JŲ APŽVALGA

Įvairiais Lietuvos valstybės raidos etapais atsakomybė už neteisėtą namų gamybos alkoholinių gėrimų, kitų alkoholio produktų, taip pat aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą, realizavimą buvo reglamentuojama gana skirtingai. Tai lėmė įvairios politinės, ekonominės, socialinės bei ideologinės priežastys. Tačiau, kiekvienu valstybės gyvavimo laikotarpiu alkoholio produktai buvo priskiriami specialioms gaminimams, kurių apskaitai, gamybai, realizacijai, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui teisės aktų tvarka buvo nustatytas ypatingas reglamentavimo režimas. Todėl, prieš nagrinėdama baudžiamosios atsakomybės teorines ir praktines problemas už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą pagal šiuo metu galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau Baudžiamąjį kodeksą), pirmoje darbo dalyje norėčiau apžvelgti šias veikas, kaip nusikalstamas, istoriniu aspektu.

Degtinė Europoje pradėta gaminti XIV a. pabaigoje, o po šimto metų atkeliavo ir į Lietuvą. Privilegijuoti miestai ir bajorai, gavę teisę gaminti degtinę, steigdavo ne tik degtinės daryklas, bet ir smukles. Tai buvo pelningas verslas – dvarininkai versdavo savo baudžiauninkus gerti tik savo pono smuklėje, kai kurie net iš anksto paskirdavo, kiek per metus koks jo žmogus turi išgerti ir kiek už tai sumokėti [41].

Dar Pirmajame Lietuvos Statute, kuriame baudžiamoji teisė nesudarė atskiros, savarankiškos teisės šakos, buvo įtvirtinta baudžiamoji veika valdymo tvarkai – karčemų steigimas neturint leidimo. Paplitęs neteisėtas karčemų steigimas kunigaikštystės miesteliuose, kaimuose, bažnytinėse valdose buvo vertinamas kaip žala gaunamoms kunigaikščio pajamoms, taip pat asmenims turintiems leidimus jas steigti. Už tokias veikas buvo numatytos ir bausmės – karčemos turėjo būti sunaikintos, konfiskuojant inventorių: „o visus tuos indus, kuriuose alų verda, atiduotų į mūsų, valdovo, kiemą, nes per tokias karčemas daug piktadarysčių daroma ir taip pat mūsų valdovo, įplaukos sumažėja, bei irgi tiems kurie leidimą turi pagal mūsų raštą“ [2, p. 156]. Trečiajame Lietuvos Statute buvo numatyta piniginė bauda už tokios karčemos laikymą, pusė jos turėjo atitekti urėdui, o kita pusė įskundėjui. Taip pat Trečiajame Lietuvos Statute buvo įtvirtinta, kad gėrimų

kainos nustatomos pilies urėdo, o už kainų pažeidimą gresia dvylikos kapų grašių bauda [32, p. 230].

1795 m. Lietuva pateko Rusijos imperijos valdžion. Tačiau, tik 1840 m. birželio 25 d. caro įsaku buvo panaikintas Trečiojo Lietuvos Statuto galiojimas, bei pagal jį išleistos Seimo Konstitucijos ir nutarimai. Lietuvoje įsigaliojo Rusijos imperijos įstatymai, jais vadovaujantis buvo sprendžiamos bylos [32, p. 273]. Tuometinė Rusijos imperijos įstatymų leidyba buvo chaotiškos būklės, teisės aktų buvo nepaprastai daug, taip pat jie neturėjo vieningos sistemos. Tačiau, norėčiau paminėti, kad Rusijos imperijos teritorijoje, taip pat ir Lietuvos teritorijoje, 1846 m. įsigaliojo – Kriminalinių ir teisiųjų bausmių statusas, kuris 1866 m. pervadintas Bausmių statutu. Minėto teisės akto septintame skyriuje „Apie nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus prieš valstybės nuosavybę ir pelną“ buvo numatytos bausmės tiems asmenims, kurie pakeitė banderoles, plombas ir kitas etiketes ant taros su gėrimais. Tai pat ir tiems asmenims, kurie prekiavo ant gėrimo taros etikečių pakeistomis kainomis, tuo darydami žalą valstybės iždui [28, p.69]. Caro valdžia savotiškai skatino girtavimą, duodama teisę dvarininkams steigti degtinės gamyklas bei smukles. Tuo metinė Rusijos imperija iš alkoholio produktų gamybos bei prekybos gaudavo nemažą pelną – prekiautojai degtine ir degtinės daryklų savininkai mokėdavo valstybei didelius mokesčius. Tačiau vis tiek tai buvo pelningas verslas. Iki XIX amžiaus alkoholio produktų Lietuvos teritorijoje nuolat daugėjo ir jie pigo. Smuklių buvo galima rasti visose pakelėse ir kryžkelėse [41].

1903 m. Rusijos imperijoje išleidžiamas naujas Baudžiamais Statutas. Šis teisės aktas taip pat galiojo Lietuvos Valstybės teritorijoje ir Pirmojo pasaulinio karo metu. Po Pirmojo pasaulinio karo 1918 m. vasario 16 d. aktu buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė. Tai buvo įpareigojimas tuometinei Lietuvos valdžiai keisti teisės aktus, pritaikyti prie demokratinių valstybės santvarkos principų. Lietuvos Valstybės Tarybos 1918 m. lapkričio 26 d. posėdyje, buvo nutarta nebeatnaujinti visų ikikarinių baudžiamųjų kodeksų galiojimo, o toliau vadovautis dar vokiečių okupacinės administracijos karo metais Lietuvos teritorijoje įvestu 1903 m. Rusijos baudžiamuoju kodeksu [32, p. 405]. Taigi, tuo metu 1903 m. Rusijos Baudžiamasis kodeksas buvo pagrindinis Lietuvoje galiojęs baudžiamasis teisės šaltinis, vadinamas Lietuvos Valstybės Baudžiamuoju Statutu.

Minėtame Baudžiamajame Statute, galiojusiame Lietuvos teritorijoje iki 1940 m. labai išsamiai buvo reglamentuota baudžiamoji atsakomybė už alkoholinių gėrimų pardavimo tvarkos pažeidimus. Šie nusikalstami darbai – taip tuo metu buvo vadinamos nusikalstamos veikos – buvo sutalpintos į skyrių „Nusižengimai verslų ir prekybos priežiūros įstatymas“. Šiam tikslui buvo skirti net trys Baudžiamajo statuto straipsniai.¹ Įdomu tai, kad tuo metu alkoholiniai gėrimai buvo

¹ Informacija pateikta pagal 1934 m. Baudžiamajo statuto redakciją.

vadinami svaiginamaisiais gėralais. Pagal Baudžiamojo Statuto 315 straipsnį baudžiamos buvo tokios nusikalstamos veikos: kaip smuklės svaigiesiems gėrimams pardavinėti atidarymas neteisėtu metu, įleidimas į tokias įstaigas kareivių bei pardavimas jiems svaigiųjų gėrimų; leidimas gerti svaigiuosius gėrimus mažamečiui, nesulaukusiam keturiolikos metų amžiaus, arba aiškiai girtam žmogui. Pagal to paties statuto 316 straipsnį kaip nusikalstami darbai įvardinti – nusižengimai prekiaujant svaiginamaisiais gėrimais, t.y. ten kur uždrausta tai daryti arba iš viso neturint reikiamo leidimo. Už 317 straipsnio pažeidimus, asmuo galėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kuris nusižengė pardavinėjęs alkoholio produktus – „įmdamas įkaitui daiktus arba laukiamo derliaus sąskaita arba apskritai į skolą; mainęs gėralus už javus arba kitus ūkio gaminius; mokėjęs, pinigų vietoje, svaiginamaisiais gėralais pagal pasižadėjimus arba už padirbtą darbą [8, p. 285 – 287].

Greta Baudžiamojo Statuto baudžiamosios teisės šaltinių, numatančių atsakomybę už padarytas neteisėtas veikas, buvo ir kituose Lietuvos įstatymuose, skirtuose teisiškai reglamentuoti įvairių sričių visuomeninius santykius. Iš tokių, norėčiau paminėti keletą norminių aktų, reglamentavusių alkoholio produktų gamybos bei realizacijos procesus bei numatančių baudžiamąją atsakomybę už šių teisės normų pažeidimus.

1919 m. balandžio 4 d. išleistas „Įstatymas dėl slapto degtinės varymo“, kuriuo buvo uždrausta „slaptai, be Valstybės Valdžios leidimo degtinė ir kiti svaiginamieji gėralai daryti“ [12, p. 419]. 1920 m. kovo 10 d. minėtas įstatymas buvo papildytas, bei juo uždrausta slaptai, be Valstybės Valdžios leidimo degtinę ir kitus svaiginamuosius ir gėralus ne tik varyti bet ir pardavinėti [13, p. 419]. Tų pačių metų kovo 18 d. išleistas „Laikino uždraudimo svaiginamuosius gėrimus pardavinėti įstatymas“, kuriame buvo įtvirtinta nuostata, draudžianti visoje Lietuvoje pardavinėti alkoholio produktus. „Visi svaiginamieji gėralai – spiritas, degtinė, konjakas, likeriai – paimami žinion ir priežiūron. <...> Visoje Lietuvoje pardavinėjamas spirito, degtinės, likerio ir konjako draudžiamas“. Tame pačiame įstatyme buvo numatyta išimtis, leidžianti minėtus produktus parduoti tik „sanitarijos ir veterinarijos“ reikalams. Šis „sausas“ įstatymas Lietuvos teritorijoje galiojo iki 1920 m. gegužės 15 d. [14, p. 420].

1923 m. lapkričio 20 d. priimtas „Įstatymas slaptam degtinės varymui ir pardavinėjimui bausti“. Šiuo įstatymu sustabdomas 1919 m. balandžio mėn. 04 d. „Įstatymas dėl slapto degtinės varymo“. Įstatymu slaptam degtinės varymui ir pardavinėjimui bausti uždrausta laikyti slapto varymo degtinę, spiritą ar jų dirbinius ir be valdžios leidimo degtinę, spiritą, ir jų dirbinius varyti, pardavinėti ir prekybos tikslams laikyti. Taip pat buvo įtvirtintos nuostatos, draudžiančios asmenims laikyti įrankius degtinei varyti, bei asmenims parūpinti rugių, bulvių, ir kitų medžiagų,

skirtų degtinei ar spiritui varyti. Už šias nusikalstamas veikas minėtame teisės akte buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė [15, p. 887].

Pagal tuo laikmečiu galiojusį „Svaiginamųjų gėralų mažmenos pardavinėjimo įstatymą“ buvo išskiriamos tokios alkoholio produktų rūšys: spiritas, degtinė, alus, porteris, midus, vynas bei kiti spiritiniai gėralai. Tame pačiame įstatyme buvo reglamentuota, kad svaiginamuosius gėralus galima pardavinėti tik svaiginamųjų gėralų krautuvėse, alinėse, traktieriuose ir bufetuose. Uždrausta „teatrų, vakarų, gegužinių ir įvairių viešų pasilinksminimo vietų bufetuose svaiginamieji gėralai laikyti ir gerti“ [16, p.678]. Taip pat tam, kad „galėtų laikyti įstaigą svaiginamiesiems gėralams pardavinėti“ [16, p.679], asmeniui buvo privalu gauti reikimą leidimą bei išsipirkti patentą. Tame pačiame teisės akte buvo reglamentuotas alkoholio produktų pardavimo laikas. Apskričių miestuose alkoholio produktais buvo leidžiama prekiauti nuo 9 iki 22 val., kituose vietovėse nuo 8 iki 20 val. Tačiau sekmadieniais, švenčių ir poilsio įstatymu pažymėtais šventadieniais, „tikiybinių procesijų“ metu, naujokų šaukimo ir mobilizacijos dienomis, seimo ir savivaldybių ar kitokių organų rinkimų dienomis prekyba alkoholio produktais buvo visiškai uždrausta. Šeštadieniais ir mugių dienomis parduoti alkoholio produktus buvo leidžiama tik iki 16 val. [16, p.680]. Tuo pačiu įstatymu buvo reglamentuota, kad įstaigos, kuriose prekiaujama alkoholio produktais, turi būti švarios, ir jose buvo uždrausti „visokį dorą įžeidžiantieji pasilinksminimai“. Tai pat privalu viešai iškabinti „prieš alkoholinio turinio paveikslai“ bei laikyti „blaivybės reikalams skiriamus leidinius“. Buvo uždrausta alkoholio produktų reklama bei koks kitas viešas demonstravimas [16, p.681].

Kartu su 1940 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos įjungimų į Sovietų Sąjungos sudėtį bei lemtingųjų deklaracijų, likvidavusių Lietuvos valstybingumą priėmimu, įsigaliojo Sovietų Sąjungos įstatymai ir kiti teisės aktai, tai pat ir kodeksai [32, p. 453].

Po Antrojo Pasaulinio karo, nuo 1940 m. gruodžio 01 d. Lietuvos teritorijoje pradėjo galioti dar 1926 metais priimtas Rusijos Tarybinės Federacinės Socialistinės Respublikos Baudžiamasis Kodeksas, o iki tol taikomi baudžiamieji įstatymai neteko galios [9, p. 3]. Minėto kodekso skyriuje „Kitokie nusikaltimai valdymo tvarkai“ buvo įtvirtintos trys nusikalstamos veikos, numatančios atsakomybę, susijusią su alkoholio produktų gaminimu, pardavimu ir kitokiu realizavimu. 101 straipsniu buvo uždrausta „pardavimo tikslu vynu, degtinės, ir aplamai spiritinių gėralų, bei spirito turinčių medžiagų be reikiamo leidimo arba stipresnių, negu įstatymu nustatyta“ [9, p. 68] gaminimas. Tame pačiame straipsnyje buvo numatyta bausmė už minėtų alkoholio produktų neteisėtą laikymą bei gamybą pardavimo tikslu. Minėto kodekso 102 ir 103 straipsniuose buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė „už naminės degtinės gaminimą ir laikymą parduoti, už verslišką prekiavimą ja <...> naminės degtinės gaminimą, laikymą, neturint tikslo parduoti“ bei „verslišką

gaminimą, laikymą, remontavimą, ir pardavimą naminei degtinei gaminti specialiai naudojamų aparatų“ [9, p. 68 – 69].

Naująjį Lietuvos Tarybinės Socialistinės Respublikos (toliau Lietuvos TSR) Baudžiamąjį kodeksą Aukščiausioji Taryba priėmė 1961 metais. Jame, skyriuje nusikaltimai žemės ūkiui, 163 straipsnyje buvo numatytos keturios nusikaltimų sudėtys, numatančios baudžiamąją atsakomybę už naminės degtinės ar kitokių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ar gabenimą. Šio nusikaltimo pavojingumą visuomenei sudarė tai, kad, alkoholinius gėrimus gaminant namudini būdu, buvo neracionaliai eikvojami vertingi produktai - cukrus, grūdai, miltai. Ir tuo daroma žala ūkiui. Taip pat buvo akcentuojama, kad tokiu būdu pagaminti gėrimai turi nuodingų medžiagų, kurios neigiamai veikia vartotojų sveikatą. Buvo laikoma, kad toks nusikaltimas padeda plisti girtavimui, ardo šeimyninius santykius, daro žalą gamybai, veda į bendro socialistinio gyvenimo taisyklių pažeidimus, o neretai ir į nusikaltimus [33, p. 185]. Pagal tuo metu galiojusio Baudžiamojo kodekso 163 straipsnį asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už naminės degtinės ar kitokių namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, taip pat jiems gaminti aparatų gaminimą arba laikymą be tikslo parduoti. Trečioje to pačio straipsnio dalyje buvo įtvirtinta nusikaltimo kvalifikuota sudėtis – kuri numatė atsakomybę už tas pačias veikas tik su tikslu parduoti bei numatyta atsakomybė už pakartotinus šių nusikaltimų padarymus. 1982 m. to paties kodekso 163 straipsnyje buvo padaryti pakeitimai, įtraukiant į nusikaltimo sudėtį kaip nusikaltimo dalyką – brogą.[11, p. 183 – 184].

Greta Lietuvos TSR Baudžiamojo kodekso veikė Lietuvos TSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumo 1985 gegužės 29 d. įsakas „Dėl priemonių kovai su girtavimu ir alkoholizmu stiprinti“, kuriame buvo įtvirtinta baudžiamosios atsakomybės sąlygos namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimą, pardavimą, laikymą ir įgijimą [10, p. 286].

Lietuvos TSR Ministrų tarybos 1972 m. birželio 27 d. nutarimu „Dėl priemonių kovai su girtuokliavimu ir alkoholizmu stiprinti“ buvo uždrausta pardavinėti alkoholinius gėrimus neblaiviems asmenims ir nepilnamečiams. Numatytas įpareigojimas, kad kiekviena prekybos vieta, skirta alkoholio produktų pardavinėjimui, turėtų specialų leidimą.[10, p. 294].

Kitas Lietuvos TSR ministrų tarybos 1985 m. gegužės 23 d. nutarimas “Dėl priemonių girtavimui ir alkoholizmui įveikti, naminės degtinės varymui“ draudė pardavinėti svaigiuosius gėrimus asmenims, kuriems nėra suėję 21 metai; prekiauti jais įstaigose, esančiose netoli gamybos įmonių, statybų, mokymo įstaigų, ligoninių, sanatorijų, stočių, prielaukų, kultūrinių bei pramoginių įstaigų. Įdomu tai, kad vyną, degtinės gaminius, bei alų buvo leidžiama pardavinėti prekybos įstaigose nuo 14 val. iki 19 val., o viešojo maitinimo įmonėse – nuo 14 val. iki jų darbo pabaigos. Šeštadieniais ir švenčių dienomis minėtais produktais buvo leidžiama prekiauti nuo 11 iki

17 val. Sekmadieniais iš viso buvo uždrausta pardavinėti alkoholio produktus (išskyrus alų). [10, p. 291 - 292].

1990 metais, atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę, kito politiniai, ekonominiai, socialiniai ir kiti visuomeniniai santykiai, todėl kilo būtinybė kurti iš esmės naują šių santykių reguliavimo sistemą. Reikėjo pereiti iš komandinės – planinės ūkininkavimo sistemos į rinkos ekonomiką, grindžiamą laisvo decentralizuoto ūkininkavimo principais. Privalu buvo sudaryti normalias sąlygas privačiam verslui. Visa tai lėmė naujus ekonominius santykius. Todėl buvo kuriama nauja teisinė bazė, reglamentuojanti ekonominius santykius. Kita vertus, neribojama privati verslininkystė galėjo kelti pavojų visuomenės saugumui, valdymo tvarkai ar net žmonių sveikatai. Todėl iš naujo įstatymų leidėjas buvo priverstas vertinti baudžiamojo įstatymo įtaką ekonominių santykių reguliavimui.

Kadangi naujo, šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso rengimas buvo sudėtingas ir ilgas procesas, todėl greta naujo Baudžiamojo kodekso rengimo buvo koreguojamos senojo kodekso nuostatos. Pirmieji esminiai 1961 m. Baudžiamajame kodekse pakeitimai buvo padaryti 1990 m. spalio 4 d. įstatymu Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies skirsnyje, vėliau sekė bendrosios dalies pakeitimai. 1994 m. liepos 19 d. įstatymu iš pagrindų pertvarkytos 1961 metų Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies nuostatos. Kodeksas papildytas naujais skirsniais, atskiri skirsniai sujungti į vieną, pakeisti jų pavadinimai. Minėtuose skirsniuose įtvirtinta nemažai naujų esminių nuostatų. [32, p.532].

Pirminiame 1961 m. Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje buvo tik numatyta atsakomybė už naminės degtinės, brogos, ar kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą ar laikymą, turint tikslą parduoti arba jiems gaminti, taip pat aparatų gaminimą arba laikymą turint tikslą parduoti, taip pat šių alkoholinių gėrimų arba aparatų pardavimą. Nuo 1995 m. sausio 1 d. įvedama kvalifikuota nusikaltimo sudėtis ir numatoma baudžiamoji atsakomybė už tokios pačios veikos padarymą tik stambiu mastu. Nuo 1996 m. liepos 17 d. pakeistas 1961 m. Baudžiamojo kodeksas 310 straipsnyje numato baudžiamąją atsakomybę jau už keturias skirtingas nusikalstamas veikas. Šioje Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio redakcijoje kaip nusikalstamos veikos dalykas įvardijamas nedenatūruotas, denatūruotas, etilo alkoholis, techninis etilo alkoholis, alkoholio, produktų skiediniai; taip pat kaip nusikalstama veika įvardijama šių produktų realizavimas. Numatoma, kad dideliu kiekiu alkoholio produktų laikoma penki šimtai ir daugiau litrų. Taip pat įtvirtinamas vertinamasis požymis, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda tada, kai pagaminama, laikoma, gabenama, parduodama bei realizuojama dešimt litrų ir daugiau alkoholio produktų. Daugiausia pakeitimų 310 straipsnyje padaryta 1997 m. sausio 17 d. Tuo metu šis straipsnis numatė net jau aštuonias nusikalstamas veikas už naminės degtinės, brogos, kitų namų gamybos stiprių

alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių, aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ir realizavimą [4, p. 268 – 271]. Iš viso 310 straipsnis iki naujojo kodekso įsigaliojimo buvo keistas ir papildytas net septynis kartus. Tokiai dažnai baudžiamųjų įstatymų kaitai įtakos turėjo ekonominių santykių, valdymo tvarkos, visuomenės saugumo ir net žmonių sveikatos apsaugos naujos politikos formavimas Lietuvoje. Tam, kad griežčiau būtų kovojama su nelegalia prekyba bei nustatytosios tvarkos pažeidėjais, 1997 m. priimtos Baudžiamąjo kodekso pataisos, numatančios ypač griežtas sankcijas už nelegalią alkoholinių gėrimų gamybą, gabenimą, realizavimą. Visa tai atsispindi Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro pateiktoje statistikoje: jei 1995 m. užregistruotų nusikaltimų skaičius pagal 310 str. (1961 m. Baudžiamąjį kodeksą) buvo tik 100, tai 1997 m. – 3252. Vėliau užregistruotų nusikaltimų skaičius pagal 310 str. stabilizavosi 2001 m. – 1617, 2002 m. – 1187 [59].

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis alkoholio produktų gamybą ir prekybą jais – 1995 m. balandžio 18 d. priimtas Alkoholio kontrolės įstatymas. Pirminiame šio teisės akto variante, 13 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, kad alkoholio produktus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija viršija 22 proc., suteikiama teisė gaminti tik valstybinėms įmonėms. Šia nuostata buvo įvestas šių alkoholio produktų gamybos valstybės monopolis [17]. Tai pat buvo numatyta, kad gaminti alkoholio produktus ir prekiauti jais galima tik turint specialius leidimus, išduotus atitinkamų valstybės institucijų. Alkoholio kontrolės įstatymas taip pat nuolat buvo pildomas, keičiami ne tik atskiri jo straipsniai, bet ir visi skirsniai, patikslinant alkoholio produktų gamybos, importo bei prekybos licencijavimo tvarką.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo naujas Baudžiamasis kodeksas, o nuo 2004 m. gegužės 1 d. – nauja Alkoholio kontrolės įstatymo redakcija. Šiuo metu baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą yra numatyta galiojančiame Baudžiamąjo kodekso Specialiosios dalies XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ 201 straipsnyje „Neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas“. Jame įtvirtintos trys savarankiškos nusikalamos veikos. Pirmoje ir antroje minėto straipsnio dalyje įtvirtintos nusikaltimų sudėty, o trečioje – baudžiamąjo nusižengimo. Nors Baudžiamasis kodeksas įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., bet nusikalstamų veikų sudėty numatytos 201 straipsnyje už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių

(mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą, realizavimą jau du kartus keistos, išplečiant nusikalstamų veikų sudėtis.

Kadangi, naujas Baudžiamasis kodeksas įsigaliojo neseniai bei 201 straipsnyje aprašytos nusikalstamų veikų sudėtys yra kitokios, nei 1961 m. Baudžiamajame kodekse, taip pat nusikalstamų veikų sudėtys šiuo metu galiojančiame kodekse jau kelis kartus keistos, statistiškai lyginti padarytų nusikalstamų veikų kiekį ir paaiškinti nusikalstamos veikos kilimo bei kritimo tendencijas ir priežastis yra sunkoka. Vis dėl to, darbe norėčiau pateikti nusikalstamos veikos padarymo rodiklius. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2003 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikoje pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį buvo užregistruota 206 nusikaltimai, 280 baudžiamųjų nusižengimų; 2004 m.: nusikaltimų – 468, baudžiamųjų nusižengimų – 440; nuo 2005 m. sausio 1 d. iki 2005 m. rugpjūčio 01 d. nusikaltimų - 478, baudžiamųjų nusižengimų – 333. Vertinant pateiktus duomenis, galima daryti išvadą, kad ši nusikalstama veika Lietuvos Respublikos teritorijoje yra gana paplitusi.

Šalia šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso yra išleista visa eilė teisės aktų – įstatymų, Vyriausybės nutarimų, prevencijos programų – reglamentuojančių alkoholio produktų gamybą ir prekybą jais.

Tai pat norėčiau paminėti, kad daugelyje Vakarų Europos šalių, pagal ten veikiančius įstatymus, žemdirbiai turi galimybę gaminti ir realizuoti namų gamybos alkoholinius gėrimus. Daugiausia jie gamina alkoholio produktus pagal išduotas licencijas arba kitokius leidimus. Įvedus griežtą gamybos ir realizacijos kontrolę, kaip ir kiti gamintojai, ūkininkai moka visus priklausančius mokesčius į valstybės biudžetą. Be to, vykdoma pastovi ir griežta gaminamų namų gamybos alkoholinių gėrimų kokybės kontrolė, todėl apsaugoma rinka nuo įvairių gamybos technologinių nukrypimų. Austrijoje, Šveicarijoje ir kai kuriose kitose šalyse plačiau išvystyta ekologinės degtinės gamyba, šios ūkininkavimo krypties ūkiuose.

Lietuvos Respublikos Seime taip pat buvo pateikta svarstyti ir papildyti Alkoholio kontrolės įstatymo atitinkamus straipsnius, leidžiančius žemdirbiams gaminti bei realizuoti naminę degtinę, griežtai laikantis įstatymais apibrėžtų taisyklių. Tokių ketinimų pakeisti įstatymą tikslas – suteikti teisę gaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus ūkininkams, kurių ūkis yra įregistruotas Ūkininkų ūkių registre ir kurie teikia kaimo turizmo paslaugas. Pagal teikiamo projekto nuostatas ūkininkams būtų leidžiama iš perteklinės žaliavos gaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija ne didesnė kaip 50 procentų. Kaip šio įstatymo pakeitimų nauda buvo nurodomos tokios priežastys: Lietuvoje išauginami dideli kiekiai perteklinių grūdų, kurių realizacija apsunkina ne tik žemdirbius, bet ir valstybę; namų gamybos alkoholiniai gėrimai yra kulinarinio paveldo dalis; stiprių gėrimų

gamyboje turėtų dominuoti ne tik stambūs pramonininkai, bet ir smulkieji kaimo gamintojai; atsirastų galimybė kontroliuoti stipriųjų namų gamybos alkoholinių gėrimų gamybą ir realizaciją; būtų sunorminta minėtų produktų gamyba, kokybė ir realizacija, apsaugota vartotojų sveikata; būtų sudarytos sąlygos plėtotis kaimo verslams ir gauti papildomų pajamų biudžetui; taip pat suduotas smūgis alkoholio kontrabandai ir negirdėtus mastus pasiekusiam kaimo girdymui bei narkotikų vartojimui.

2. BAUDŽIAMOJO KODEKSO 201 STRAIPSNIO „NETEISĖTAS NAMŲ GAMYBOS STIPRIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ, NEDENATŪRUOTO, DENATŪRUOTO AR TECHNINIO ETILO ALKOHOLIO, JŲ SKIEDINIŲ (MIŠINIŲ) IR APARATŲ JIEMS GAMINTI GAMINIMAS, LAIKYMAS, GABENIMAS AR REALIZAVIMAS“ NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIS

Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 4 dalis nustato taisyklę, kad pagal baudžiamuosius įstatymus „atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamajame įstatyme numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“. Nusikalstamos veikos sudėtis – baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių, kurie apibūdina pavojingą veiką kaip tam tikrą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, visuma. Nusikalstamos veikos požymiai yra būtini, kad pavojinga veika būtų pripažinta nusikalstama, o kaltas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Kiekviena konkreti nusikalstamos veikos sudėtis yra susijusi su Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies konkrečios normos dispozicija. Joje yra aprašomi nusikalstamos veikos požymiai, kurie ir laikomi konkrečios nusikalstamos veikos sudėtimi. Tačiau ne visi nusikalstamos veikos požymiai atsispindi Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies dispozicijoje. Subjektyvūs nusikalstamos veikos požymiai, apibūdinantys kaltę, pakaltinamumą, subjekto amžių yra įtvirtinti bei reglamentuoti Baudžiamojo kodekso Bendrojoje dalyje. Nusikalstamos veikos sudėties reikšmė yra viena iš baudžiamosios atsakomybės pagrindų. Kai veikoje nėra nusikalstamos veikos sudėties, veika negali būti laikoma nusikalstama ir asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Norint išsiaiškinti nusikalstamos veikos už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą baudžiamosios atsakomybės pagrindus, yra tikslinga panagrinėti Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymius. Pravartu aptarti tuos požymius, kurie veiką išskiria bei padaro nusikalstama, taip pat atriboja vieną nusikalstamos veikos sudėtį nuo kitos.

2.1. Objektyvusis požymis – objektas

Konstitucijos 46 straipsnyje įtvirtinta: “Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva <...> Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Valstybė gina vartotojo interesus.”[1, p. 31]. Šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtinti asmens ūkinės veiklos pagrindai ir nustatyta valstybės pareiga

teisės aktais užtikrinti asmenų, dalyvaujančių ekonominiuose santykiuose, interesų apsaugą. Ji užtikrinama ne vien konstitucinės teisės, bet ir kitų teisės šakų, tarp jų ir baudžiamosios teisės, normomis.

Teisės teorijoje pripažįstama, kad baudžiamoji teisė yra *ultima ratio* – paskutinė priemonė – užtikrinanti asmens interesų apsaugą. Panagrinėjus Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies normas, galima teigti, kad įstatymų leidėjas pripažįsta asmens ekonominius interesus kaip teisinį gėrį, kuriam būtina apsauga baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis, t.y. atsakomybė už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus ekonomikai ir verslo tvarkai numatyta XXXI skyriuje. Tie teisiniai gėriai, į kuriuos kėsinamasi nusikalstama veika, baudžiamojoje teisėje vadinami nusikalstamos veikos objektu. Nusikalstamos veikos objektas yra pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis pavojingos ir priešingos teisei veikos Baudžiamojo kodekso Specialiojoje dalyje suskirstytos į skyrius. Tam, kad išsiaiškintume, kodėl įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje įvardintas nusikalstamas veikas priskyrė prie skyriaus “Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai”, taip pat kėsinimosi objektui išanalizuoti, tikslinga aptarti, ką reiškia sąvokos “ekonomika” ir “verslo tvarka”.

Pažymėtina, kad šios sąvokos yra daugiau vartojamos ne baudžiamosios, o civilinės teisės teorijoje. Žodis ekonomika kilęs iš graikų kalbos ir reiškia ūkininkavimas, ūkio valdymo menas [34, p. 11]. Literatūroje, ekonomika apibrėžiama kaip “tinkamas, taupus ir rūpestingas namų (valstybės mastu – visuomenės) ūkio tvarkymas, kitaip tariant ūkio valdymas” [38, p. 17]. Ūkininkavimu laikytinas kiekvienos gamybinės komercinės, finansinės ar profesinės veiklos vykdymas. Lietuvos Respublikos įstatymais, kuriais reguliuojami ekonominiai santykiai, yra vartojama sąvoka “ūkinė veikla”, nurodant, kad tai susiję su prekių, paslaugų, darbų, teisių, vertybinių popierių pirkimu ar pardavimu, išskyrus kai fiziniai asmenys prekę įsigyja asmeniniams ir namų ūkio poreikiams tenkinti.[19] Panašiai apibūdinama ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antrosios knygos komentare – “ūkinė komercinė veikla reiškia nuolatinę savarankišką, t.y. savo rizika plėtojamą, asmens veiklą siekiant pelno, susijusią su daiktų pirkimu – pardavimu ar paslaugų teikimu kitiems asmenims už atlyginimą” [35, p.23]. Tuo tarpu verslas – tai juridinio ar fizinio asmens veikla, kuriai naudojami ekonominiai ištekliai, ja siekiama gauti pajamų ir pelno ir už šią veiklą asmuo atsako savo turtu [20]. Tai suprantama kaip ekonomikos gamybos būdas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.4 straipsnio 2 dalyje yra sakoma, kad verslininkai yra fiziniai asmenys, kurie įstatymų nustatyta tvarka verčiasi ūkine komercine veikla [5]. Atsižvelgiant į tai, verslo tvarką galime laikyti visuma įstatymų, nustatytų taisyklių ir reikalavimų, reglamentuojančių ūkinę veiklą. Iš šių sampratų galima daryti išvadą, kad verslas yra ekonomikos dalis.

Nusikalstamų veikų ūkininkavimo tvarkai objektas yra apibrėžtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 12 d. nutarime “Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos”. Jame ekonominiai nusikaltimai apibrėžiami kaip “neteisėti, nusikalstami fiziniai ir juridiniai asmenų veiksmai ir metodai ekonomikos srityje, kuriais kėsinama į valstybės bei gyventojų ekonominius interesus, nuosavybę, ūkinę, komercinę, finansinę veiklą” [25].

Baudžiamosios teisės teorijoje, pabrėžiant nusikalstamos veikos objekto svarbą, nusikalstamos veikos ekonomikos ir verslo tvarkai apibrėžiamos, kaip baudžiamajame įstatyme numatytos pavojingos veikos prieštaraujančios sąžiningo ūkininkavimo principams, kurios padaromos komercinės ūkinės veiklos srityje, yra susijusios su kaltininko tarnyba (ar vykdoma veikla), yra savanaudiški (t.y. juo siekiama gauti neteisėtos turtinės naudos ar išvengti nuostolių kitų visuomenės grupių sąskaita). Nusikalstamomis veikomis ūkininkavimo tvarkai kaltininkas, nusižengdamas sąžiningo verslo principams, suvaržo ekonominių santykių dalyvių teises disponuoti daiktais, kurie laikytini ekonominių teisinių santykių objektais.

Taigi, vienas iš svarbių Lietuvos valstybės uždavinių – sustabdyti nusikalstamumo plitimą ekonomikos sferoje. Bendriausia prasme šias nusikalstamas veikas galime apibūdinti neteisėtus nusikalstamus veiksmus bei metodus ekonomikos srityje, kuriais kėsinama į valstybės bei gyventojų ekonominius interesus, ekonominės sistemos pagrindą, ūkinę, komercinę, finansinę veiklą. Lietuvos teisėje nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai skirstymo pagrindas yra interesai, kuriems padaroma žala. Viena iš tokių nusikalstamų veikų yra neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, dematūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas, kuri numatyta Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje. Šiomis, Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje apibrėžtomis nusikalstamomis veikomis yra pažeidžiama valstybėje nustatyta verslo tvarka.

Sutinkamai su Alkoholio kontrolės įstatymu, alkoholio produktai yra priskiriami specialioms gaminams, kurių apskaitai, gamybai, įvežimui, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui pagal šį bei kitus Lietuvoje galiojančius įstatymus bei teisės aktus taikomas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas. Alkoholio produktus gaminti leidžiama tik įstatymų nustatyta tvarka Lietuvos Respublikoje įregistruotoms įmonėms ir užsienio juridinių asmenų filialams, turintiems Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės išduotą licenziją. Licenzija gaminti alkoholio produktus išduodama tik toms įmonėms, kurios turi nustatyta tvarka patvirtintus norminius dokumentus, nustatančius šių produktų saugos ir kokybės rodiklius, taip pat technologijos reikalavimus atitinkančią įrangą ir patalpas, alkoholio produktų kokybės tyrimo laboratoriją ir reikiamos kvalifikacijos personalą [18].

Galiojančio Alkoholio kontrolės įstatymo 10 straipsnis numato ir namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimo reguliavimą “Lietuvos Respublikoje draudžiama gaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus”[18]. Šis draudimas atitinka to pačio įstatymo 3 straipsnyje išvardintus valstybės alkoholio kontrolės politikos principus:

- riboti alkoholinių gėrimų pardavimo ir vartojimo skatinimą;
- remti laisvos nuo alkoholio gyvenamosios aplinkos planavimą;
- skatinti socialinės aplinkos be alkoholio kūrimą. [18]

Pažymėtina, kad yra numatyta ir išimtis iš bendro draudimo gaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus. Galiojančiame Alkoholio kontrolės įstatyme, ši išimtis yra riboto pobūdžio, t.y. fiziniams asmenims leidžiama gaminti ne bet kokius namų gamybos alkoholinius gėrimus, o tik fizinių asmenų asmeniniam naudojimui (t.y. ne parduoti, o tik savo ar šeimos poreikiams tenkinti) gaminamus natūralios fermentacijos alkoholinius gėrimus, kurių etilo alkoholio koncentracija ne didesnė kaip 18 procentų (alaus – ne didesnė kaip 9,5 procento)” [18]. Šioje išimtyje numatyti du esminiai požymiai: pirmasis – susijęs su tokių namų gamybos alkoholinių gėrimų paskirtimi ir realizacija, t.y. tokie alkoholiniai gėrimai turi būti skirti tik fizinių asmenų (šeimos narių) asmeniniam naudojimui ir negali būti skirti pardavimui; antrasis – susijęs su pagaminimo būdu bei etilo alkoholio koncentracija – t.y. alkoholiniai gėrimai turi būti natūralios fermentacijos, bei jų etilo alkoholio koncentracija ne didesnė kaip 18 procentų, o alaus – ne didesnė kaip 9,5 procento.

„Apskaičiuota, kad vienas Lietuvos gyventojas 1997 m. suvartojo vidutiniškai 9,2 litro absoliutaus alkoholio, įskaitant kontrabandinį ir įsigytą iš nelegalių prekeivių, bet neskaitant nepramoninės ir naminės gamybos alkoholinių gėrimų (1994 m. – 7 litrus, 1995 m. – 9 litrus)[23]. O jau 2004 m. vienam gyventojui teko vidutiniškai 10,4 litro absoliutaus alkoholio, šis skaičius yra 0,2 litro didesnis nei 2003 m. [60]. Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis, jeigu vienas gyventojas suvartoja vidutiniškai 8 litrų gryno etilo alkoholio, valstybė praranda 6 proc. bendrojo nacionalinio produkto [23]. Todėl neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas, yra viena iš neteisėtų veikų kuri trukdo numatyti ir vykdyti ekonominę valstybės politiką, sutrikdo kainų, gamybos, ir vartojimo proporcijas, didina infliaciją, tuo pačiu pakirsdamas piliečių pasitikėjimą valstybė, jos institucijomis.

Taigi, nusikalstamos veikos numatytos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse pagrindinis objektas – vertimosi ekonomine veikla, susijusia su alkoholinių gėrimų gaminimu, eksportu, importu, prekyba tvarka, t.y. pažeidžiama Lietuvos Respublikos įstatymuose bei kituose

teisės aktuose nustatyta tvarka, reguliuojanti teisėtą alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą, gabenimą, pardavimą ar kitokį realizavimą.

Taip pat šiuo Baudžiamojo kodekso straipsniu siekiama skatinti ir apsaugoti sąžiningą konkurenciją, užkirsti kelią nesąžiningai konkurencijai. Įstatymo leidėjas siekia apsaugoti valstybėje sukurtą ekonominių santykių reguliavimo modelį. Pažeisti visuomenėje susiklosčiusią ekonominę ir verslo tvarką, vadinasi, nesilaikyti rinkos reguliavimo tvarkos ir piktnaudžiauti savo teisėmis verstis tam tikru verslu, t.y. gaminti, eksportuoti, importuoti ar prekiauti alkoholiniais gėrimais.

Iš baudžiamosios teisės teorijos žinoma, kad nusikalstamų veikų objektai yra klasifikuojami į pagrindinius bei papildomus. Šis skirstymas pagrįstas tuo, kad padaryta viena pavojinga veika gali kelti pavojų ar daryti žalą ne kuriai nors vienai įstatymo saugomai vertybei, bet vienu metu kelioms. Todėl, galimi atvejai, kad viena Baudžiamosios teisės Specialiosios dalies normoje aprašyta nusikalstamos veikos sudėtis turi kelis objektus. Papildomu objektu yra laikoma tokia baudžiamojo įstatymo saugoma vertybe, į kurią pasikėsinimas nesusijęs su nusikalstamos veikos esme, tačiau yra pažeidžiamas besikėsinant į pagrindinį objektą. Ši objektų klasifikacija turi praktinę reikšmę kvalifikuojant nusikalstamas veikas bei traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, t.y. tiek pagrindinis, tiek papildomas objektas, įeinantis į tiriamos nusikalstamos veikos sudėtį, turi būti įrodinėjamas.

Aiškinant Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse aprašytas nusikalstamos veikos sudėtis už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą, matome, kad įstatymo leidėjas jose užprogramavo du objektus. Kadangi pirmąjį, pagrindinį jau aptariau, norėčiau skirti dėmesio ir antrajam - papildomam.

Pažeidžiant nustatytus reikalavimus verstis tam tikra veikla, tai pat pažeidžiami kitų ekonominių santykių dalyvių interesai. Subjektas, kuriam daroma ekonominė žala, yra ne tik valstybė ir įmonės, turinčios išduotą licenziją, teisę gaminti stiprius alkoholinius gėrimus, bet ir vartotojas. Pažymėtina, kad vartotojui gali būti padaryta ne vien ekonominė, bet ir fizinė ar net socialinė žala. Realizuojamas neteisėtai pagamintas alkoholis, dažnai vartotojams pateikiamas su klaidingu prekės ženklu. Tai trukdo pasirinkti pageidaujamą ir atitinkantį kokybę gaminį. Taigi visa nekontroliuojama ir neribojama privati verslininkystė ar ūkininkavimas gali kelti ne tik pavojų visuomenės saugumui, ekonomikai ar valdymo tvarkai, bet ir žmonių sveikatai, ar net visai visuomenei, jos socialinei gerovei.

Papildomu Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių nusikalstamos veikos objektu yra žmonių sveikata. Jau mano aukščiau minėti Alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtinti valstybės

alkoholio kontrolės politikos principai atspindi ir tai, kad valstybė, sukurdama sąlygas legaliai disponuoti alkoholio produktais, tuo pačiu siekia apsaugoti ne tik visuomenę, bet ir kiekvieną individą. Nors objektas įstatymo leidėjo sukonstruotas kaip papildomas, tačiau jo reikšmė nėra menkesnė, juk alkoholio produktų vartojimas žaloja ne tik fizinę, bet ir dvasinę žmogaus sveikatą, lemia moralinį jo nuosmukį, ar net skatina nusikalsti. Todėl tikslinga darbe apžvelgti, kokia yra alkoholio produktų daroma žala asmeniui bei visuomenei. Taip pat aptarti sukurtas bei įgyvendinamas priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti žmonių sveikatą ir visuomenę nuo alkoholio daromos žalos.

Alkoholio asmeniui poveikis turi keletą poveikio krypčių. Pirmoji poveikio kryptis yra vienkartinio alkoholio vartojimo išdava, kita – daugkartinio ar nuolatinio vartojimo išdava. Abiem atvejais galima išvelgti tiek medicininį, tiek socialinį poveikį. Poveikį galime suprasti, kad alkoholio produktų vartojimas daro žalą tiek individualiai asmeniui – paveikdamas jo sveikatą, tiek visai visuomenei – pakirsdamas jos socialinį stabilumą. Daroma žala dažnai nusveria “naudą”. Nauda visuomenėje dažniausiai suprantama – kad alkoholio produktai yra stimuliuojantis preparatas. Taip pat, mažesniais kiekiais jie gali veikti kaip antidepresantas. Tačiau visa tai labai priklauso nuo dozės, tolerantiškumo alkoholiui ir asmenybės tipo.

Dideli suvartoti alkoholio produktų kiekiai gali būti mirtini. Alkoholis tai pat yra viena iš ankstyvos mirties priežasčių. Mirtys kaip alkoholio vartojimo padarinys – nelaimingi atsitikimai, traumos, savižudybės. „Oksfordo universiteto paskelbtų 1995 m. tyrimų duomenimis, jeigu 10 proc. sumažėja alkoholio kiekis vienam gyventojui, 20 proc. sumažėja vyrų mirtingumas nuo ligų, susijusių su alkoholio vartojimu, ir 5 proc. – visų savižudybių ir žmogžudysčių“ [23]. „10,4 proc. visų Lietuvoje užregistruotų mirčių susiję su alkoholio vartojimu. Dauguma mirusiųjų – jauni ir darbingi asmenys. 1990 m. iš 100 tūkst. 45 – 64 metų asmenų nuo apsinuodijimo alkoholiu mirė 20, 1996 m. – 36, nuo lėtinio alkoholizmo – 1990 m. – 17, 1996 m. – 57, nuo kepenų cirozės – 1990 m. – 18, 1996 m. – 19“ [23].

Suvertotas mažas alkoholio kiekis paprastai atpalaiduoja ir sumažina įtampą. Didesni kiekiai gali sukelti euforiją, liūdesį, agresiją ir pan. Pabrėžtina, kad visais atvejais labai svarbu tiek biocheminiai procesai, tiek ir psichologiniai faktoriai. Kiekvieną asmenį alkoholis veikia skirtingai. Apsvaigimas priklauso nuo alkoholinio gėrimo stiprumo bei nuo individualių asmens savybių absorbuoti alkoholio produktus, pavyzdžiui, ši savybė gali tiesiogiai priklausyti nuo kūno masės. Alkoholio produktų poveikis asmeniui palyginti greitas. Greičiausiai absorbuojami iki 40 proc. tūrinės etilo koncentracijos alkoholio produktai, tuo tarpu stipresni – truputį lėčiau. Alkoholiniai gėrimai prisotinti angliarūgštės greitina absorbciją, na o maistas lėtina. Moterys yra mažiau atsparios alkoholio poveikiui, nei vyrai tiek vienkartiniam, tiek daugkartiniam. 90 proc. alkoholio

produktų absorbuoja kepenys, kita dalis išskiriama per plaučius, prakaitą ir šlapimą. Labiausiai neigiamai organizmą veikia ne pats alkoholis, o jo skilimo produktai.[40].

Alkoholio produktų daroma visuomenėje neigiama išdava – alkoholizmas. Tai sudėtingas kompleksinis socialinių, psichologinių bei fizinių problemų mišinys. Alkoholizmą galima suvokti kaip ligą, kurios neįmanoma kontroliuoti. Taip pat šį reiškinį galima aiškinti kaip ydą, kada į alkoholį nuolat vartojantį asmenį žiūrima kaip į moraliai silpną. Alkoholizmas socialine prasme suprantamas kaip piktnaudžiavimas alkoholiniais gėrimais, sukeliantis žalą sveikatai, visuomenės gerovei. O medicinine prasme – kaip lėtinis susirgimas, kurį sukelia dažnas, besaikis girtavimas. Reguliarus didesnio kiekio alkoholio produktų suvartojimas, pareigų neatlikimas, jausmas, kad gėrimas nebeprispaus nuo savanoriškos kontrolės, atminties praradimas – tai rimti signalai, skatinantys susirūpinti dėl alkoholio vartojimo.[40].

Asmens girtumas, kaip pastebimiausia alkoholio vartojimo atmaina, tėra mažiausia iš alkoholio vartojimo sukeltų problemų. Apsvaigimas nuo alkoholio dažnai tampa nusikalstamos veikos priežastimi arba sąlyga. “Apie 70 procentų savižudybių susijusios su alkoholio vartojimu“[23]. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro duomenimis, neblaivūs asmenys kiekvienais metais padaro apie trečdalį visų atskleistų nusikalstamų veikų. 1990 m. iš visų atskleistų padariusių nusikalstamas veikas 37,9 proc. asmenų buvo neblaivūs, 1996 m. - 32,9 proc., 1999 m. – 25,7 proc., 2002 m. – 33,6 proc., 2004 m. – 24,5 proc.[59]. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje 2005 m. pradžioje buvo 16,9 tūkst. socialinės rizikos šeimų, jose augo 36,9 tūkst. vaikų. Beveik trys ketvirtadaliai (74 proc.) šeimų į socialinės rizikos šeimų sąrašą buvo įtrauktos dėl girtavimo ar psichotropinių medžiagų vartojimo [60]. Taip pat neblaivūs asmenys nukenčia nuo nelaimingų atsitikimų darbe arba neretai tampa nusikalstamų veikų aukomis.

Kadangi alkoholio žala asmenų sveikatai yra akivaizdi, Lietuvos valstybėje numatyta visa eilė priemonių, skirtų nuodugniai ištirti alkoholio daromą žalą žmogaus sveikatai ir šalies ekonomikai, supažindinti su tyrimų rezultatais visuomenę, atlikti sociologinius, mokslinius tyrimus, padėsiančius nustatyti alkoholio paplitimo priežastis, ugdyti blaivybės nuostatas vaikams, jaunimui, šeimoms. Sistemingam ir profesionaliam darbui yra parengta pedagogų, medicinos ir socialinių darbuotojų. Šioje srityje tai pat dirba nevyriausybinės organizacijos, blaivybės sąjūdis. Respublikoje propaguojamas blaivus gyvenimo būdas ugdymo institucijose pagal Švietimo ir mokslo ministerijos aprobuotą ir visoms mokykloms pateiktą Alkoholio ir narkotikų prevencijos programą.

Alkoholio kontrolės įstatyme yra įtvirtinta visa eilė priemonių, skirtų alkoholinių gėrimų vartojimo mažinimui ir kontrolei, visuomenės informuotumo didinimui alkoholio vartojimo

daromos socialinės ir žalos sveikatai klausimais, alkoholinių gėrimų pardavimo skatinimo ir reklamos ribojimui.

Valstybėje Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka atliekama alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui monitoringas. Tai tikslingai organizuotas duomenų rinkimas, apdorojimas ir analizė apie alkoholio vartojimą ir jo vartojimo padarinius, daromą žalą sveikatai ir ūkiui. Yra renkami, kaupiami, apdorojami, analizuojami, vertinami šie duomenis apie alkoholio vartojimą ir jo vartojimo padarinius, jo daromą ekonominę žalą sveikatai ir ūkiui, alkoholinių gėrimų gamybą, importą, eksportą ir pardavimą, alkoholio vartojimo paplitimą populiacijoje, sergamumą priklausomybės ligomis, neblaivių asmenų, nukentėjusių nuo nelaimingų atsitikimų darbe (kelyje į darbą, iš darbo), skaičių, ekonominius ir socialinius padarinius, neblaivių asmenų padarytus nusikaltimus, kelių eismo įvykius dėl neblaivių asmenų kaltės, socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, ir vaikų jose skaičių, likusių be tėvų globos vaikų skaičių; ūkio subjektų, kurie verčiasi alkoholio verslu, skaičių, išsidėstymą, dažniausius pažeidimus [24].

2.2. Objektivusis požymis – dalykas

Objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis yra nusikalstamos veikos dalykas. Nusikalstamos veikos dalykas yra materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar jiems keliama tokios žalos grėsmė. Šis požymis įrodinėjamas kvalifikuojant nusikalstamą veiką ir traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn tik tada, kai jie aprašyti Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies dispozicijoje. Dispozicijoje aprašyto nusikalstamos veikos dalyko reikšmė yra ta, kad pagal jį galima atriboti nusikalstamas veikas nuo nenusikalstamų, panašias nusikalstamas veikas vieną nuo kitos. Taip pat jis gali lemti tos pačios nusikalstamos veikos rūšies pavojingumą.

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio visų – 1, 2 ir 3 dalių – nusikalstamų veikų sudėties dalyku gali būti, tam tikri alkoholio produktai – namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedenatūruotas, denatūruotas ar techninis etilo alkoholis, jų skiediniai (mišiniai). Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies nusikalstamos veikos sudėties dalykas taip pat yra aparatai namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti.

Pagal šiuo metu galiojantį Alkoholio kontrolės įstatymo 2 straipsnį “alkoholio produktai – nedenatūruotas ir denatūruotas (įskaitant nehidratuotą ir denatūruotą) žemės ūkio kilmės ir ne žemės ūkio kilmės etilo alkoholis, alkoholiniai gėrimai, maistiniai ir nemaistiniai alkoholiniai tirpalai su kvapiųjų medžiagų priedais ir etilo alkoholio turinčios žaliavos” [18]. Pagal to paties įstatymo tą

patį straipsnį “alkoholiniai gėrimai – gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra didesnė kaip 1,2 procento (alaus – didesnė kaip 0,5 procento)” [18].

Sutinkamai Alkoholio kontrolės įstatymu “namų gamybos alkoholiniai gėrimai – fizinio asmens pagaminti alkoholiniai gėrimai” [18]. Autorės nuomone, įstatymo leidėjas taip sąmoningai sukonstravo apibrėžimą, į jį neįtraukdamas kriterijų, apibūdinančių alkoholio produktų cheminių savybių, žaliavos kilmės ar pačio gaminimo proceso ypatumų. Fizinis asmuo, gamindamas namų gamybos alkoholinius gėrimus, nenaudoja jokios, technologijos reikalavimus atitinkančios, įrangos ir patalpų, alkoholio produktų kokybės tyrimo laboratorijos bei reikiamos kvalifikacijos personalo. Taip pat žaliava, iš kurios gaminami namų gamybos alkoholio produktai, neturi norminių dokumentų, patvirtinančių ir nustatančių šios žaliavos saugos ir kokybės rodiklius. Fizinis asmuo namudiniu būdu gamindamas alkoholio produktus veikia individualiai, šis procesas niekur nereglamentuotas. Kokiu būdu ir iš kokių žaliavų yra padarytas namų gamybos alkoholinis gėrimas galima pasakyti tik gavus ekspertų ir specialistų išvadas. Todėl savo darbe galiu aptarti tik galimą namų gamybos alkoholio produktų pagaminimo procesą bei jo savybes.

Namų gamybos stipriu alkoholiniu gėrimu gali būti laikomas alkoholinis gėrimas, kuris gaminamas namudiniu būdu per specialius aparatus distiliuojant grūdų, bulvių, runkelių, vaisių, cukraus ir kitų produktų ir jų mišinių raugą. Namų gamybos alkoholinis gėrimas tai pat gali būti gaunamas iš tokių skysčių kaip raugas (broga), vynas, alus, distiliavimo ar kitokiu etilo alkoholio atskyrimo būdu. Tokiu būdu gautas alkoholio produktas yra grynas distiliuotas produktas, be jokių priedų, skaidrus arba šiek tiek drumstas, bespalvis skystis. Tai pat namų gamybos stiprus alkoholinis gėrimas gali būti tas pats distiliuotas produktas, tik su priedais ar priemaišomis, bespalvis arba spalvotas (priklausomai nuo gamybos procese panaudotų priemaišų – sulčių, uogų, kavos ir pan.).

Šios nusikalstamos veikos dalykas yra ne bet kokie, o tik stiprūs namų gamybos alkoholiniai gėrimai. Alkoholinių gėrimų pripažinimo namų gamybos stipriais alkoholiniais gėrimais kriterijus nustatytas Baudžiamojo kodekso 212 straipsnio 2 punkte nurodyta, kad stipriu pripažįstamas tik toks namų gamybos alkoholinis gėrimas, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija viršija 18 proc.

Norėčiau pateikti, kaip teismo ekspertai aiškina namų gamybos alkoholinio gėrimo gavimo būdą. „Kadangi vienu, tiesioginiu distiliavimu gauti stiprios naminės degtinės negalima, todėl jos gamintojai arba ją “varo” (gamina) keliais etapais arba distiliatą frakcionuoja t.y. atskirdami pradinę, viduriniąją ir paskutinę frakciją. Pirmojo varymo naminė degtinė arba paskutiniųjų frakcijų naminė degtinė, jeigu varoma atskiriant frakcijas, visada gaunama mažesnio stiprumo, kartais silpnesnė nei 18 proc., o paskutiniųjų varymų arba frakcijų daug stipresnė. Naminės degtinės stiprumas priklauso ir nuo raugo stiprumo, ir nuo raugo distiliavimo sąlygų.“ [39]. Taigi, kartais

namų gamybos alkoholinis gėrimas gali neatitikti stipraus namų gamybos alkoholinio gėrimo kriterijų, t.y. tada, kai jo tūrinė etilo alkoholio koncentracija bus mažesnė nei 18 proc.

Nors namų gamybos alkoholinių gėrimų samprata įstatyme apibrėžta neinformatyviai, tačiau nusikalstamų veikų, numatytų Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje, dalyką būtų galima įvardinti kaip fizinio asmens pagaminti namų gamybos alkoholiniai gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija 18 proc. ir didesnė.

Etilo alkoholis – sotusis monohidroksilinis alkoholis, kuris veikia psichiką ir gali lemti pripratimą bei priklausomybę nuo jo [18]. Dėl tokių išvardintų jo savybių, etilo alkoholį galime pavadinti narkotinio veikimo medžiaga. Pagal Policijos departamento Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centre parengtus šio produkto atpažinimo standartus etilo alkoholis yra skirtingo grynumo ir koncentracijos, bespalvis, skaidrus, lakus, skystis, vartojamas alkoholiniams gėrimams gaminti. Rektifikuotas (išvalytas, išgrynintas) etilo alkoholis dar kitaip vadinamas spiritu, ir jo etilo alkoholio tūrinė koncentracija yra 96-97 proc. stiprumo. Etilo spiritas gali būti gaunamas iš augalinės žaliavos, turinčios daug krakmolo (grūdų, bulvių, krakmolo pramonės atliekų) ar cukraus (cukrinių runkelių, cukraus gamybos atliekų). [57, lap. 2]

Pagal jau darbe minėtus etilo alkoholio atpažinimo standartus jusliniai etilo alkoholio rodikliai yra tokie:

- skaidrus skystis be pašalinių dalelių;
- bespalvis skystis (distiliuotas etilo alkoholis, bet priklausomai nuo to, kokios žaliavos buvo panaudotos jo gamybai, gali turėti neryškų žalią atspalvį);
- skonis ir kvapas yra būdingas kiekvieno rektifikuoto etilo alkoholio arba distiliuoto etilo alkoholio rūšiai, be pašalinių medžiagų kvapo ir prieskonių. [57, lap. 2]

Produktų (etilo alkoholio – spirito) rūšys, kurios gali būti nusikalstamos veikos dalyku kvalifikuojant veiką pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalis:

Nedenatūruotas etilo alkoholis – tai rektifikuotas etilo alkoholis, kurį nėra pridėta jokių denatūruojančių medžiagų (metilo, propolio spiritu, priridino, dažų). Toks spiritas dar vadinamas medicininiu, maistiniu [57, lap. 1].

Denatūruotas etilo alkoholis – kai gamybos metu etilo alkoholis sumaišomas su medžiagomis, kurios keičia jo juslines savybes, padaro netinkamu gerti (vartoti), tačiau netrukdo naudoti pramoniniams tikslams ir yra ištirpusios etilo alkoholyje bei neatskiriamos įprastiniais fizikiniais cheminiais metodais (distiliavimu, iššaldymu ir kt.) [27].

Techninis etilo alkoholis – tai etilo spiritas, gaminamas iš ne maistinių žaliavų (medienos, augalinių atliekų) hidrozės arba sintezės būdais. Vartojamas tik techniniams reikalams. [57, lap. 2]

Etilo alkoholio skiediniai (mišiniai) - tai namų gamybos alkoholinis gėrimas, etilo alkoholis (nedenatūruotas, denatūruotas, techninis) atskiestas ar sumaišytas su kitais skysčiais – vandeniu, sirupu ir pan.

Taip pat vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 212 straipsnio 3 dalimi nedenatūruotam, denatūruotam, etilo alkoholio skiediniam (mišiniam) reikalavimas, kad jų turinė etilo alkoholio koncentracija viršytų 18 procentų – nėra taikomas. Pavyzdžiui, jei nedenatūruotas etilo alkoholis bus sumaišytas su sultimis ir jo etilo alkoholio koncentracija bus mažesnė nei 18 proc. tai šis produktas gali būti nusikalstamos veikos, numatytos baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje dalyku. Taigi baudžiamojo kodekso vieno 201 straipsnio vienoje dalyje nusikalstamos veikos dalykas yra išdiferencijuotas pagal skirtingas alkoholio produktų tūrinės etilo alkoholio koncentracijas.

Už pavojingas veikas, numatytas Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje negalima taikyti ir patraukti asmens baudžiamojon atsakomybėn be specialių žinių panaudojimo, t.y. be teismo ekspertų išvadų. Baudžiamosiose bylose tik jie duoda išvadas apie alkoholio produktus, jų sudėtį, jų turinę etilo alkoholio koncentraciją, pagaminimo būdą. Ir tik gavę tokias išvadas ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai, teisėjai vadovaujantis jomis gali spręsti klausimą, ar produktas yra nusikalstamos veikos dalyku.

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų cente yra sukurtos alkoholinių skysčių tyrimo ekspertinės metodikos, alkoholių klasifikacijos sistema, specialistų teikiamų išvadų formulavimo pagrindai. Ekspertai nustato alkoholinių skysčių sudėtį, kuria remdamiesi daro išvadas apie alkoholio skysčio rūšinę priklausomybę. Kita ekspertų užduotis – lyginamasis alkoholinių skysčių tyrimas, nustatant alkoholinių skysčių priklausomumą vienai ar kitai pagaminimo partijai ar talpai, iš kurios alkoholinis skystis buvo išpilstytas. Trečioji užduočių grupė – pagal kiekybinę ir kokybinę priemaišų sudėtį alkoholių pėdsakų (likučių) ant įvairių objektų nustatymas. Atlikus alkoholinių skysčių lyginamuosius tyrimus galima atsakyti, ar jie vienodi.

Tiriant nusikalstamas veikas, susijusias su alkoholinių skysčių gamyba, gabenimu ir realizavimu, tam, kad teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką, į laboratorijas reikia pateikti lyginamuosius pavyzdžius. Alkoholiniai skysčiai yra lakūs, jų sudėtis ar tūris gali kisti nuo išorinių veiksnių (pavyzdžiui temperatūros), todėl pateikiant tirti šiuos objektus būtina atsižvelgti į skysčių savybes. Visa tai reikšminga, ir gali būti net lemiamą, kvalifikuojant nusikalstamą veiką ir traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, kadangi Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos yra diferencijuotos, pagal alkoholio kiekį ir tūrinę etilo alkoholio koncentraciją. Taip pat reiktų paminėti, kad kai kuriais atvejais gali būti sprendžiamas klausimas, ar asmenį traukti baudžiamojon, ar administracinėn atsakomybėn. Todėl yra būtina lakytis Lietuvos

policijos kriminalistinių tyrimų centre parengtų bei rekomenduotinių laikymo ir transportavimo sąlygų, kad iki laboratorinio tyrimo pradžios būtų išsaugotos pirminės objektų savybės, buvusios jų suradimo bei poėmio metu.

Alkoholio produktų skysčiai turi būti laikomi vėdinamuose, nuo tiesioginių saulės spindulių apsaugotose patalpose, temperatūra patalpoje turi būti neaukštesnė kaip 25° C, taros negalima užkimšti popieriumi ar guminiiais kamščiais. Broga geriausia laikyti šaldytuve. Esant dideliam paimtų objektų tūriui (pavyzdžiui 100 litrų bidonas), tirti galima pateikti ne visą paimtą tyrimo objektą, bet atrinkti jų vidutinį pavyzdį. Prieš alkoholio skystį supilant į tarą, rekomenduotina ją praskalauti rastuoju bei išimtu skysčiu, bei uždaryti švariais kamščiais ar dangteliais. Tačiau, jei rasta 100 vienetų stiklinių butelių po 1 litrą su skysčiu, turinčiu alkoholio kvapą lyginamajam pavyzdžiui pateikiami visi šimtas butelių. Prieš imant brogos pavyzdį, brogą reikia gerai išmaišyti, ir įpilti į paruoštą plastikinę tarą, kuri pilnai neužpildoma ir uždaroma nesandariu dangteliu. Dangtelis turi būti pradurtas koku nors smailiu daiktu, kad galėtų pasišalinti rūgimo proceso produktai – dujos. Jeigu norima sužinoti, kiek absoliutaus etilo alkoholio yra rastoje brogoje, būtina aplinkybių aprašyme nurodyti rastos brogos kiekį, kiekvienoje talpoje atskirai.

Ypatinę reikšmę, vertinant alkoholinius skysčius, kaip dalyką, nusikalstamos veikos sudėtyje, turi klausimų, pateikiamų specialistams, formuluotė bei apimtis. Nuo jų priklauso laboratorijoje atliekamų tyrimų apimtis, kryptis, pobūdis. Klausimai turi būti suformuluoti įvertinus turimą informaciją byloje – konkrečiai bei nuosekliai. Svarbiausia yra tai, kad tik iš ekspertų gautų išvadų bus sprendžiamas klausimas, ar tam tikras produktas gali būti nusikalstamos veikos dalyku. Būtina ekspertams pateikti tikslią informaciją apie baudžiamosios bylos aplinkybes.

Susipažinus su baudžiamosiomis bylomis teismuose susijusiomis su neteisėtu stiprių namų gamybos alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimu, laikymu, gabenimu ar realizavimu, visuose jose, be išimties, kaltinamojo kaltė buvo grindžiama specialisto išvada dėl alkoholio produktų rūšies, kilmės, priklausomumo, tūrinės etilo alkoholio koncentracijos, talpos. Taip pat, norėčiau pateikti pavyzdį, kaip teismo baudžiamajame įsakyme pateikiama specialisto išvada – kaip neginčijamas įrodymas pagrindžiant asmens kaltę: „specialisto išvadoje Nr. 4058/4035 nurodyta, kad buteliuose su etiketėmis „Moskovskaja osobaja vodka“ (rusiškos raidės) yra denatūruoto etilo alkoholio skiedinys, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija 36,1 – 38,8 proc. ir techninio etilo alkoholio skiedinys, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija 38,0 proc. Buteliuose esantis skystis pagal fizikinius ir cheminius rodiklius neatitinka „LST1617. Degtinė. Bendrieji reikalavimai.“[47, lap.127] .

Kaip pavyzdį, kad eksperto išvada gali nulemti asmens baudžiamosios atsakomybės ypatumus, norėčiau pateikti Lietuvos Aukščiausiam Teismui 2002 m. balandžio 2 d. nagrinėtos

bylos baudžiamosios bylos Nr. 2K-285/2002 ištrauką (atkreipiu dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą). „Teismai pagrįstai pripažino G.M. kaltu, dėl naminės degtinės aparato pagaminimo ir dėl pasikėsimo pagaminti didelį kiekį naminės degtinės <...> Kasatorius nesutinka su veikos kvalifikavimu pagal Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio 6 dalį numatytą kvalifikuojantį požymį “didelis kiekis”. Kasatorius teigia, norėjęs pagaminti tik nedidelį kiekį naminės degtinės. Tačiau teismai, inkriminuodami kasatoriui Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio 6 dalį pagrįstai atsižvelgė į bylos aplinkybes, susijusias su naminės degtinės gaminimu: naminė degtinė buvo gaminama septyniose statinėse, į kurias supilti penki maišai miltų, juose rasta 1500 litrų brogos. Teismai pagrįstai rėmėsi ekspertų išvada, kad iš šios išeitinės medžiagos galima pagaminti daugiau kaip 50 litrų naminės degtinės ir pagrįstai padarė išvadą, jog kasatoriaus veikoje yra Baudžiamojo kodekso 310 straipsnio 6 dalyje numatyto nusikaltimo požymiai.” [43].

Ikiteisminio tyrimo metu surasti namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedenatūruotas, denatūruotas ar techninis etilo alkoholis, jų skiediniai (mišiniai) yra išimami. Pagal 1998 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 178 patvirtintą „Areštuoto (paimto), konfiskuoto ar kitaip valstybei perduoto etilo alkoholio bei alkoholinių gėrimų (išskyrus alų) sunaikinimo tvarką“ išsprendus baudžiamąją bylą, areštuotieji bei paimtieji alkoholiniai gėrimai ir etilo alkoholis, taip pat konfiskuoti ar kitaip valstybei perduoti alkoholiniai gėrimai (išskyrus alų) bei etilo alkoholis sunaikinami. Tai pat minėti alkoholio produktai įstatymų nustatyta tvarka gali būti panaudoti biodegalų gamybai. Alkoholio produktai sunaikinami (išpilami) Aplinkos apsaugos ministerijos nurodytoje vietoje, laikantis šios ministerijos nustatytų aplinkosaugos reikalavimų, arba nustatyta tvarka sudeginami. Baudžiamosiose bylose sprendimą sunaikinti alkoholio produktus priima teismas, šių produktų naikinimo procesą kontroliuoja sprendimą vykdančias teismo antstolis. Alkoholio produktų naikinimo procedūroje turi dalyvauti komisija, teismo antstolis (komisijos pirmininkas), teritorinės valstybinės mokesčių inspekcijos, Mokesčių policijos departamento teritorinio padalinio, Visuomenės sveikatos centro (jo filialo) ir miesto (rajono) aplinkos apsaugos agentūros atstovai (komisijos nariai). Sunaikinus alkoholio produktus, surašomas turto sunaikinimo aktas, kuris vėliau pridedamas prie baudžiamosios bylos medžiagos. Įstatymų nustatytais atvejais alkoholio produktai gali būti sunaikinti dar iki baudžiamosios bylos išsprendimo.[22]

Aparatai namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti kaip nusikalstamos veikos dalykas – tai aparatai (konstrukcija), skirti alkoholiniam gėrimui gaminti distilijuojant grūdų, bulvių, runkelių, vaisių, cukraus ir kitų produktų ir jų mišinių raugą. Aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti įrengimai – tai dažniausiai brogai distiliuoti pritaikyti įrengimai, kurių konstrukciniai ypatumai neturi lemiamos įtakos šių įrenginių paskirties nustatymui.

Distiliavimo įrenginių sudėtinės dalys gali būti tiek savadarbės, tiek fabrikinės (pavyzdžiui buitinės paskirties daiktai, kurių konstrukcija pakeista). Tai gali būti bidonai, kibirai ir pan.

Tačiau praktikoje gali kilti klausimas, ar, pavyzdžiui, surasti du kibirai ir vamzdelis tarp jų jau yra aparatas namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, ar apskritai galima nustatyti, kam skirti gaminami aparatai, jei jiems nėra jokių techninių reikalavimų? Norėčiau pateikti pavyzdį, kaip Baudžiamojoje byloje Nr.1-291-08/04 nagrinėtos 2004 m. Vilniaus rajono Apylinkės teismo nuosprendyje aparatas namų gamybos alkoholio produktams gaminti aprašomas: „aparatu naminei degtinei gaminti, susidedančiu iš 3 cilindro formos metalinės spalvos, 200 litrų talpos metalinių statinių, 2 metalinių vamzdelių lenktais galais, 100 litrų talpos metalinis spalvos šaldytuvas, iš brogos, kurią supylė į 200 litrų talpos statinę...“ [49, lap. 77]. Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-425-269/05 nagrinėtoje Vilniaus rajono apylinkės teisme aparatas naminei degtinei gaminti apibūdinamas jau kitaip „kaltinamasis laikė įrenginį – metalinį dangtį, 38 litrų talpos metalinį bidoną, metalinę talpą su kojomis ir metalinių vamzdeliu ir 2 lenktus metalinius vamzdžius“ [55, lap. 53]. Tokie, jau baigtų konstruoti apartų aprašymai baudžiamosiose bylose yra paremti specialisto išvadomis dėl aparatų paskirties.

Kaip matome iš baudžiamų teismo įsakymų pateiktų ištraukų, kaip ir namų gamybos alkoholinių gėrimų, taip pat ir aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti pagaminimo procesas, techniniai ypatumai, konstrukcinės ir sudedamosios dalys niekur neregamentuotos. Tai yra savadarbis įrenginys, todėl teoriškai jį apibrėžti įmanoma tik kaip galimą. Praktikoje kiekvienu konkrečiu atveju spendžiant klausimą dėl nusikalstamos veikos dalyko bei kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį ir traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, ar surasti ir paimiti įrengimai ar aparatai yra skirti būtent stipriems alkoholio produktams gaminti, yra būtina paremti eksperto ar specialisto išvada dėl aparatų paskirties. Tokiais atvejais ekspertams labai svarbu pateikti ištirti visas aparato ar įrengimo konstrukcines dalis, nepamirštant jų jungiamųjų dalių (vamzdžių ir pan.). Praktikoje gali pasitaikyti, kai paimiti visų įrenginio konstrukcinių dalių nėra galimybių (pavyzdžiui, kuri nors dalis įmūryta į krosnį ar pan.). Tokiu atveju šią dalį būtina užfiksuoti (nufotografuoti, išmatuoti) ir tai aprašyti, bei šią informaciją pateikti specialistui.

Taip pat aiškinant Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį matome, kad įstatymų leidėjas nustatė, jog baudžiamoji atsakomybė kyla už aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą. Žodis „aparatas“ yra įstatyme apibrėžtas daugiskaitoje – „aparatai“. Tačiau peržiūrėjus baudžiamąsias bylas, pakalbėjus su teisėjais darytina išvada, kad yra susiformavusi praktika asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn

ir už vieno aparato namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.

Susipažinus su baudžiamosiomis bylomis, nagrinėtomis pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį Vilniaus rajono Apylinkės teisme bei Vilniaus miesto antrajame ir trečiajame apylinkės teismuose, išvados dėl aparatų paskirties, kaip nusikalstamos veikos dalyko, buvo paremtos specialistų išvadomis.

2.3. Objektivusis požymis – veika.

Kiekviena nusikalstama veika realiame gyvenime vienokiu ar kitokiu būdu pasireiškia objektyviai – išoriškai. Kad būtų tiksliai žinoma, koks asmens poelgis, kokiomis aplinkybėmis esant, yra nusikalstamas, nusikalstamos veikos objektyviai pasireiškiantys požymiai, vienaip ar kitaip aprašomi Baudžiamojo kodekso Specialios dalies straipsnio dispozicijoje.

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių nusikalstamų veikų objektyvųjų požymių veiką apibūdina tokie veiksmai: neteisėtas gaminimas, laikymas, gabenimas, realizavimas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, denatūruoto, nedenatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių), taip pat aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ir realizavimas. Savaime tokios veikos kaip gaminimas, laikymas, gabenimas, realizavimas pavojingumo visuomenei nesukelia. Kriminalizuojamas gali būti ir baudžiamąją atsakomybę gali užtraukti tik pavojingas elgesys, t.y. kuris kelia pavojų, daro žalą ar gali padaryti visuomenės branginamoms vertybėms. Dažniausiai pavojingos veikos yra tos, kurios padarytos esant papildomiems požymiams, t.y. neteisėtai ir nesilaikant tam tikrų taisyklių, bei kai tos veikos sukelia nepageidaujamus padarinius. Tokių veikų požymiai įstatymo leidėjo įtraukiami į atitinkamų nusikalstamų veikimų sudėtis ir aprašomi Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnio dispozicijose. Tai reiškia, kad tos veikos yra uždraustos įstatymu. Tokios veikos, kurios turi pavojingos ir įstatymų uždraustos veikos požymių, tampa nusikalstamomis.

Iš baudžiamosios teisės teorijos žinome, kad prie nusikalstamos veikos fakultatyvių objektyvių požymių yra priskiriamas nusikalstamos veikos padarymo būdas, aplinkybės, priemonės, įrankiai, laikas bei vieta. Šie požymiai, kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei asmenį, traukiant baudžiamojon atsakomybėn įrodinėjami tik tada, kai aprašyti Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje.

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2, ir 3 dalyse aprašytos nusikalstamos veikos kaip gaminimas, laikymas, gabenimas, realizavimas objektyviai turi būti padarytos neteisėtai. Neteisėtos veikos šiame straipsnyje yra suprantamos kaip neturint atitinkamo leidimo, licenzijos užsiimti tokia

veikla. Sutinkamai su Alkoholio kontrolės įstatymu, norint teisėtai gaminti, laikyti, gabenti, realizuoti nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius), asmeniui yra nustatyta pareiga įstatymų nustatyta tvarka įsigyti specialius leidimus, licenzijas suteikiančias teisę užsiimti tokia veikla. Per Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje sukonstruoto neteisėtumo požymio, kaip nusikalstamos veikos padarymo būdo, buvimą ir pasireiškia gaminimo, laikymo, gabenimo, realizavimo pavojingumas. Tai reiškia, jei namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedenatūruotas, denatūruotas ar techninis etilo alkoholis, jų skiediniai (mišiniai) ir aparatai jiems gaminti bus gaminami, laikomi, gabenami ar realizuojami teisėtai, turint reikiamus leidimus, tai baudžiamoji atsakomybė už šias veikas negalės kilti.

Žinoma, kad žalą visuomenės branginamoms vertybėms įmanoma padaryti aktyviais veiksmais, t.y. veikimu. Daugumoje Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių dispozicijų pavojingos veikos terminas tapatinamas tik su aktyviais veiksmais. Tačiau terminas “pavojinga veika” apima ir pavojingą neveikimą. Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsniuose yra nusikalstamų veikų sudėčių, kurių objektyvųjį požymį veiką galima padaryti ir neveikimu. Taip pat nusikalstamos sudėtys baudžiamuose įstatymuose gali būti sukonstruotos taip, kad veiką apimtu ir veikimas ir neveikimas. Kaip sukonstruoti, mus dominančios Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai galima sužinoti tik aiškinant įstatymą. Toks žinojimas reikalingas sprendžiant veikų kvalifikavimo problemas bei baudžiamosios atsakomybės klausimą.

Tokios veikos kaip gaminimas, laikymas, gabenimas ir realizavimas aiškinami veikimo prasme. Gaminimas, gabenimas ir realizavimas dažniausiai asmens būna padaromi aktyvia kūno judesių forma, paveikiant nusikalstamos veikos dalyką. Tuo tarpu laikymas, kaip objektyvusis požymis, turi būti suprantamas neveikimo prasme. Kadangi šie veiksmai įstatyme sukonstruoti alternatyviai, ir baudžiamajai atsakomybei atsirasti pakanka bent vieno iš jų padarymo, yra tikslinga šias veikas aptarti atskirai.

Gaminimas kaip veika – tai neteisėtas (neturint atitinkamos licenzijos) namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) arba aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti sukūrimo procesas.

Tai gali būti namų gamybos alkoholinių gėrimų varymas (distiliavimas), etilo alkoholio išskyrimas iš grūdų, bulvių, runkelių vynuogių ar kitų maisto produktų raugo. Gaminimas Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasme suprantamas kaip veiksmas, kuriuo betarpiškai dalyvaujama namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimo procese. Gaminimo procesas prasideda nuo to

momento, kai į indą pilamos būsimo produkto sudėtinės dalys. Tai gali būti vandens į kaitimo indą pylimas, kitų sudedamųjų dalių sudėjimas. Ugnies kūrimas, kuro įdėjimas, katilo turinio maišymas, virimo proceso reguliavimas ir kiti panašūs veiksmai taip pat yra gaminimo procesas. Alkoholio produktų maišymas su kitais skysčiais taip pat turėtų būti suprantamas gaminimo prasme. Gaminimo veiksmas yra suprantamas kaip tęstinis veiksmas (to paties katilo kūrimas, katilo turinio maišymas). Nėra svarbu atsižvelgti, kiek ir kokių veiksmų kaltinamasis padarė per tam tikrą laiką (t.y. kiek kartų kūrė katilą, ar kaip ilgai maišė katilo turinį), svarbu, kad kiekvienas atskiras kūno judesys atitinka baudžiamajame įstatyme aprašytos nusikalstamos veikos požymius, o visi kūno judesiai apimti kaip vieninga kaltininko tyčia (pavyzdžiui, katilo kūrimas ir alkoholio produkto maišymas – suprantamas kaip gaminimas).

Namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, denatūruoto, nedenatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimas kaip veika baigta nuo gaminimo proceso pradžios, t.y. iki bent dalis raugo panaudojama šiems alkoholio produktams gaminti. Todėl nebūtina, kad būtų pagaminta nors kiek šio produkto. Kita vertus, įrodomumo prasme surasti tam tikrą kiekį pagaminto alkoholio tiesiog būtina. Kaip pavyzdį dėl nusikalstamos veikos padarymo stadijos norėčiau pateikti ištrauką iš Lietuvos Aukščiausioje Teisme 2002 m. balandžio 2 d. nagrinėtos bylos baudžiamosios bylos Nr. 2K-285/2002 ištrauką (atkreipiu dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą). “Kasatorius pripažįsta, kad ketino pasigaminti naminės degtinės. Tačiau kasatorius tiek tardymo metu, tiek teisme nurodė, kad ketinimas buvo pagaminti naminę degtinę nedideliu kiekiu. Kasatorius teigia, kad jo padaryta veika baigėsi rengimosi stadijoje, tačiau kolegija laiko, kad teismai pagrįstai kasatoriaus veiką įvertino kaip pasikėsinimą gaminti didelį kiekį naminės dagtinės <...> Atkreiptinas dėmesys, kad rengimosi padaryti nusikaltimą veiksmai nėra kaltininkui inkriminuojamo nusikaltimo objektyviosios pusės požymiai. Tačiau jų pavojingumą ir baudžiamumą apsprendžia tai, kad rengimosi veiksmai palengvina kaltininkui vėliau padaryti nusikaltimą, t.y. realizuoti jo objektyviają pusę. Pasikėsinimo padaryti nusikaltimą stadija prasideda nuo nusikaltimo objektyviosios pusės realizavimo pradžios. Kasatorius kartu su kitais nuteistaisiais pripažintas kaltu dėl naminės degtinės gaminimo. Nustatyta, kad šioje byloje kasatorius su kitais asmenimis nuteistais šioje byloje, supylė į statines vandenį, supylė miltus, pradėjo mišinį maišyti. Taigi gaminimo procesas jau buvo prasidėjęs. Nusikaltimo objektyvioji pusė pradėta realizuoti. Taigi teismai pagrįstai padarytą veiką įvertino ne kaip rengimąsi, o pasikėsinimą padaryti nusikaltimą”.

Inkriminuojant namų gamybos alkoholinio gėrimo gaminimą, būtina išvada, kad kaltininkas siekė pagaminti stiprų namų gamybos alkoholinį gėrimą (18 procentų tūrinės etilo alkoholio

koncentracijos ir daugiau). Nestiprių namų gamybos alkoholinių gėrimų gaminimas, ypač natūralaus rauginimo ar distiliavimo būdu, nėra kriminalizuotas.

Aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimas – tai šių aparatų konstravimas ir pritaikymas, taip pat reikmenų, turinčių kitą paskirtį, panaudojimas alkoholio gamybai. Tačiau nepakanka vien pritaikyti kitos paskirties reikmenis, dar reikia kad šiuos reikmenis būtų galima panaudoti stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti. „Gaminant aparatus iš atskirų detalių, neturinčių savarankiško ūkinio ar kitokio pritaikymo, aparatų gaminimu pripažįstamas jau pats kaip konstravimo faktas“ [30, p. 394].

Kadangi Baudžiamajame įstatyme kalbama apie aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, o ne pagaminimą, todėl galime daryti išvadą, kad užbaigti aparatą gaminti, juo labiau panaudoti jį alkoholiniams gėrimams gaminti nėra nebūtina. Kita vertus, aiškindami įstatymą matome, kad veika yra baudžiama už gaminimą tų aparatų, kurie yra skirti tik stipriems namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti. Kyla klausimas, kaip įrodyti, kad dar gaminamas, o ne jau pagamintas aparatas yra skirtas būtent stipriems namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti. Juk alkoholio produktų stiprumas priklauso nuo aparatų jiems gaminti konstrukcijos, tam tikslui paruošto raugo savybių, bei pačio gaminimo proceso. Tai pat norėčiau paminėti, kad teismuose, peržiūrėjus baudžiamąsias bylas, ekspertai savo išvadose, dėl aparatų paskirties nurodo tiksliai tai, kad „aparatu galima pagaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus“ arba tai yra „aparatas naminei degtinei gaminti“. Specialistai nenurodo, kad aparatai skirti būtent stipriems alkoholio produktams gaminti.

Taip pat nėra sunku įsivaizduoti tokią situaciją, pavyzdžiui, kai asmuo bando prie metalinės bakšos pritvirtinti vamzdelį. Ar tai tikrai jau bus aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimas? Juk, aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti pagaminimo procesas, techniniai ypatumai, konstrukcinės ir sudedamosios dalys niekur neregamentuotos. Taigi, ar tokių dviejų savarankiškos paskirties ūkio daiktų sujungimas, jau bus tuo aparatu, kurį specialistai vėliau įvertins kaip aparatą namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti? Nėra aišku kur yra riba, t.y. kiek ir kokių konstrukcinių dalių reikia panaudoti, kad gaminamas įrenginys taptų aparatu su kuriuo galima būtų pagaminti namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus.

Todėl autorės nuomone, įstatyme baudžiamoji atsakomybė būtų numatyta ne už „aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą“ o „aparatus namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti pagaminimą“.

Kaip matome, apibūdinant gaminimą 201 straipsnio prasme visų, baigtinių kaip galimų gamybos procesų pateikti negalima. Gaminimui yra priskiriami visi įmanomi namų gamybos stiprių

alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gavimo būdai. Tiek baudžiamuosiuose įstatymuose tiek teismų praktikoje neatsižvelgiama į alkoholio produktų bei aparatų jiems gaminti naudojamas gamybos technologijas.

Laikymas kaip veika – tai neteisėtas (neturint atitinkamos licenzijos) namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ar aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti turėjimas. Laikymo vieta gali būti įvairi, namuose, rūsyje, garaže, prekybos ar visuomeninio maitinimo įmonėse. Minėtų alkoholinio produktų neteisėto laikymo vieta ar laiko trukmė šios nusikalstamos veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Alkoholio produktų laikymo samprata visiškai atitinka ir aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti laikymo sampratą.

Kaltinant ką nors neteisėtu laikymu, visad reikia įrodyti, jog kaltininkas iš tiesų disponavo surastu alkoholiu ar aparatais jiems gaminti, t.y. turėjo galimybę spręsti laikomo daikto likimą, be to identifikavo save kaip šio daikto turėtojas. Tai ypač svarbu įrodyti, kai alkoholio produktai rasti neutralioje teritorijoje, pavyzdžiui pamiškėje, apleistuose sandeliuose ir pan. „J.M.K. prisipažino kalta ir parodė, kad miške, kuris yra prie jos namo, Vilniaus rajone, Medininkų seniūnijoje, Kalvių kaime ją sulaikė policijos pareigūnai. Tuo metu ji gamino naminę degtinę ir jau buvo pagaminusi 3 litrus naminės degtinės <...> Aparatas naminei degtinei gaminti priklausė jai, jis jau seniai stovėjo tenai, kas aparatą pagamino, ji nežino“ [50, lap. 60]. Kaip matome iš pateikto pavyzdžio, baudžiamojoje byloje J.M.K. save identifikavo kaip asmenį, galėjusi disponuoti aparatu namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti. Laikymo prasme yra nesvarbu, ar kaltinamasis pats pasigamino alkoholio produktus ar aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, ar jį gavo iš kitų asmenų jau pagamintus.

Laikymas yra suprantamas kaip trunkamoji veika. Laikymu asmuo, įgijęs namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninio etilo alkoholi, jų skiedinius (mišinius) ar aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, nuolat realizuoja nusikalstamos veikos sudėtį, t.y. nuolat daro baudžiamajame įstatyme aprašytą veiką. Tačiau nusikalstamos veikos sudėties požiūriu tai yra viena nusikalstama veika. Laikymas skaitomas baigtu nuo turėjimo proceso nutraukimo – paprastai tai nuo alkoholio produktų ar aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti aptikimo, suradimo ar konfiskavimo momento. „A.J. neturėdamas tikslo realizuoti, neteisėtai įgijo, bei laikė techninį etilo alkoholi, jų skiedinį (mišinį). Jis 2005 m. rugsėjo mėn. pradžioje, neturėdamas tikslo realizuoti, neteisėtai įgijo, bei laikė iki 2005 rugsėjo 22 d. 16.50 val. iš J.Š. išnuomotame garaže <...>, kol į garažą užėjo policijos pareigūnai ir juos sulaikė“ [48, lap. 83]. Kaip matome iš pateikto pavyzdžio, laikymas buvo realizuojamas pagal

bylos faktines aplinkybes nuo 2005 rugsėjo mėn. pradžios iki 2005 rugsėjo 22 d. 16.50 val., t.y. vertinama kaip padaryta viena trunkamoji nusikalstama veika.

Namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedenatūruotas, denatūruotas ar techninis etilo alkoholis, jų skiediniai (mišiniai) ir aparatai namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gali būti gabenami labai įvairiai: lengvaisiais automobiliais, sunkvežimiais, geležinkeliu, vandens transportu ar paprasčiausiai pernešant rankomis. Šių alkoholio produktų ar aparatų, skirtų jiems gaminti, gabenimo būdas nusikalstamos veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Gabenimas kaip veika – tai neteisėtas (neturint atitinkamos licenzijos) namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ar aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti vežimas, nešimas, stūmimas ar kitoks perkėlimas erdvėje – iš vieno taško į kitą. Nereiktų laikyti gabenimu tų atvejų, kai alkoholio produktai perkeliama iš vienos vietos į kitą toje pačioje patalpoje, iš vieno pastato į kitą toje pačioje namų valdoje, iš namo į kiemą ar lauką kaltininko sodyboje.

Gabenimas – tai visada ir laikymas, todėl šios dvi veikos gali sutapti. Tačiau kvalifikavimo prasme jos nesudaro dviejų skirtingų nusikalstamų veikimų. Pavyzdžiui, jei garaže laikomas namų gamybos stiprus alkoholinis gėrimas, vėliau jis gabenamas į realizavimo vietą, tai bus laikoma, kad asmuo padarė vieną nusikalstamą veiką.

Gabenimas taip pat yra trunkamoji veika. Gabenimas laikomas baigtu nuo momento, kai kaltininkas pradėjo daiktą judinti erdvėje. Tačiau reikia pabrėžti, kad baudžiamoji atsakomybė pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį už namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, denatūruoto, nedenatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių), taip pat aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gabenimą atsiranda tik tada, kai veika daroma Lietuvos Respublikos teritorijoje. Jei šie alkoholio produktai gabenami per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, tai padaryta veika kvalifikuojama kaip kontrabanda, atitinkamai pagal Baudžiamojo kodekso 199 straipsnį arba Administracinių teisės pažeidimų kodekso 210 straipsnį.

Kaip neteisėto alkoholio produktų gabenimo pavyzdį norėčiau pateikti ištrauką iš Baudžiamojo įsakymo: „M.P. Vilniaus rajone, kelyje Minskas – Vilnius 33 kilometre, Vilniaus kryptimi, sulaikymo vieta 300 metrų atstumu iki Medininkų pasienio kontrolės punkto ir 10 metrų atstumu nuo „Ventus“ degalinės, neturėdamas tikslo realizuoti automobiliu gabeno 19,45 litro nedenatūruoto etilo alkoholio skiedinio, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra 93,3 proc. t.y. padarė baudžiamąjį nusižengimą numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalį“ [51, lap. 88]. Iš pateikto pavyzdžio matome, kad veika buvo padaryta Lietuvos Respublikos teritorijoje, o alkoholio produktai buvo gabenami automobiliu.

Nuo 2004 m. birželio 1 d. galiojantis Ūkio ministro įsakymas Nr. 4-200 “Dėl fiziniams asmenims taikomų alkoholio produktų ir tabako gaminių gabenimo ir laikymo Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo”, nustato fiziniams asmenims taikomas alkoholio produktų ir tabako gaminių gabenimo ir laikymo Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklės. Pagal šio įsakymo nuostatas Lietuvos Respublikos teritorijoje fiziniams asmenims draudžiama gabenti ir laikyti jiems nuosavybės teise priklausančiose, pagal nuomos, panaudos sutartį ar kitais pagrindais naudojamose patalpose ir kitose vietose: alkoholinius gėrimus (išskyrus alų ir natūralios fermentacijos sidrą, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 8,5 procento), taip pat nepaženklintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka finansų ministro patvirtinto pavyzdžio specialiais ženklais – banderolėmis, ar paženklintus suklastotomis banderolėmis, falsifikuotus ar kontrabandinius alkoholio produktus, nedenatūruotą, denatūruotą etilo alkoholį. Taip pat tuo pačiu Ūkio ministro įsakymu yra nustatytos normos, leidžiančios fiziniams asmenims laikyti ir gabenti nepaženklintus Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka finansų ministro patvirtinto pavyzdžio specialiais ženklais – alkoholinius gėrimus (išskyrus alų ir natūralios fermentacijos sidrą, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 8,5 procento), jeigu jie laiko įvežtus iš kitų valstybių į Lietuvos Respubliką alkoholinius gėrimus, kurių kiekis vienam asmeniui neviršija: 100 litrų vyno, 20 litrų spiritinių gėrimų, 20 litrų kitų alkoholinių gėrimų. Taip pat leidžiama laikyti ir daugiau šių prekių, jeigu vienos rūšies (pavadinimo) alkoholinių gėrimų yra ne daugiau kaip 2 vienetai. Jei fizinis asmuo laiko įvežtus iš kitų valstybių į Lietuvos Respubliką didesnius kiekius alkoholinių gėrimų, tai apie tai turi informuoti valstybinę mokesčių inspekciją. [26].

Realizavimas suprantamas kaip daikto perdavimas kito asmens disponavimui – pardavimas, iškeitimas, kitoks perleidimas. Nusikalstamos veikos numatytos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 2 dalių objektyvusis požymis pasireiškęs realizavimu – turėtų būti suprantamas kaip namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, denatūruoto, nedenatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių), taip pat aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti pardavimas, dovanojimas, skolinimas ir pan. Tačiau alkoholio produktų realizavimą, kaip ekonominės nusikalstamos veikos požymį, būtina paaiškinti truputį siauriau. Pagal baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasmę, neteisėtas (neturint atitinkamos licenzijos) alkoholio realizavimas turi būti suprantamas kaip sandoris, atnešantis vienokio ar kitokio dydžio turtinę naudą. Ir tik tuomet būtų galima kalbėti apie priešingumą verslo tvarkai ir ekonomikai. Todėl minėto požymio nesudaro paprasčiausias kito asmens vaišinimas stipriais namų gamybos alkoholiniais gėrimais ar kitais alkoholio produktais. Norėčiau pateikti pavyzdį iš Baudžiamojo įsakymo, priimto Vilniaus miesto antrajame apylinkės teisme „A.J. neturėdamas tikslo realizuoti, neteisėtai įgijo, bei laikė

techninį etilo alkoholi, jo skiedinį (mišinį) <...> Alkoholi planavo vežti į Šalčininkų rajoną ir per bulviakasį vaišinti talkininkus“ [48, lap. 82]. Iš pateikto pavyzdžio matome, jog teismas nelaiko A.J. ketinimo vaišinti alkoholio produktais kaip tikslo realizuoti alkoholio produktus.

Kaip ir gaminant, laikant, gabenant taip pat realizuojant, asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn pakanka vieno šio veiksmų atlikimo. Realizavimo baigtumas sietinas su momentu, kai kitas asmuo faktiškai pradeda disponuoti perduotu daiktu. Padariniai čia lieka už nusikalstamos veikos sudėties ribų.

„J.F. savo namuose <...> nuo 2003 m. gruodžio mėn. pradžios iki 2004 m. sausio 20 d. neteisėtai laikė, turėdama tikslą realizuoti 0,5 litro talpos butelyje 0,42 litro techninio etilo alkoholio skiedinio, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra 40,0 proc. ir 2,0 litro talpos butelyje 0,24 litro techninio etilo alkoholio skiedinio, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra 37,6 proc. Taip pat, tuose namuose 2004-01-20 15.30 val., laikomą 0,5 litro talpos butelyje techninio etilo alkoholio skiedinį 0,42 litro, skolon pardavė, t.y. realizavo M.B. <...>, tuo padarydamas nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje“ [52, lap. 92]. Kaip matome iš pateiktos teismo nuosprendžio ištraukos, realizavimas gali būti suprantamas ir kaip alkoholio produktų pardavimas į skolą.

Taip pat reikėtų paminėti, kad realizavimas yra ir tada, kai parduodant alkoholio produktus už juos paaimamas užstatas. „M.Š. nuo 2004 m. spalio mėn. iki 2005 sausio mėn. pradžios savo namuose <...> neteisėtai laikė namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, techninį etilo alkoholio skiedinį, turėdama tikslą realizuoti ir realizavo 0,5 litro talpos butelį techninio etilo alkoholio skiedinio parduodama J.K., kuris žadėjo atsiskaityti pinigais ir paliko jo vardu išduotą Socialinio draudimo pažymėjimą. Taip pat M.Š. nuo 2004 m. spalio mėn. iki 2005 sausio mėn. savo namuose neteisėtai laikė namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, techninį etilo alkoholio skiedinį turėdama tikslą realizuoti ir realizavo 0,5 litro talpos 2 butelius techninio etilo alkoholio skiedinio, parduodama Č.K., kuris žadėdamas atsiskaityti pinigais, paliko jo vardu išduotą Lietuvos Respublikos piliečio pasą ir darbo pažymėjimą“ [53, lap. 98].

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje 1, 2 ir 3 dalyse numatytos nusikalstamos veikos sudėty už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą yra sukonstruotos kaip formalios, tai veika laikoma baigta nuo konkrečių veiksmų atlikimo. Kai nusikalstamos veikos sudėty yra formali, baudžiamoji atsakomybė kyla už pačią veiką, neatsižvelgiant į pavojingus padarinius. Taigi Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse įvardintos nusikalstamos veikos laikomos baigtomis nuo to momento, kai kaltinamasis neteisėtai gamina, laiko, gabena ar realizuoja namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus,

nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba gamina, laiko gabena ar realizuoja aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti. Tokiu atveju kvalifikuojant nusikalstamą veiką, bei asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn pavojingų padarinių bei priežastinio ryšio tarp padarytos pavojingos veikos ir pavojingų padarinių įrodinėti nereikia.

Kita vertus, reikia pažymėti, kad ir nusikalstamos veikos esančios formalios sudėties taip pat turi nusikalstamus padarinius, nors ir ne visada jie yra įrodinėjami. Iš baudžiamosios teisės teorijos žinoma, kad kilę padariniai yra betarpiškai susiję ne tik su nusikalstamos veikos objektu, bet ir nusikalstamos veikos dalyku [29, p. 179]. Todėl, panagrinėjus Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio dispozicijas matome, nusikalstamos veikos įrodomumo prasme yra būtina surasti tam tikrą kiekį alkoholio produktų tam, kad būtų galima kvalifikuoti veiką bei patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

2.4. Objektivusis požymis – subjektas ir nusikaltėlio asmenybė, subjektyvusis požymis – pakaltinamumas

Realiai gyvenime baudžiamojo įstatymo uždraustos priešingos teisei veikos yra padaromos žmonių. Todėl kaip vienas nusikalstamos veikos sudėties elementų yra nusikalstamos veikos subjektas. Nusikalstamos veikos subjektas yra priskiriamas prie objektyvių nusikalstamos veikos sudėties požymių. Nusikalstamos veikos subjektu gali būti tiek atskiras individas, tiek įmonė ar organizacija, t.y. baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiami ir fiziniai, ir juridiniai asmenys.

Darbe nagrinėjamų nusikalstamų veikų subjektas gali būti tik fizinis asmuo. Pagrindinis požymis, apibūdinantis nusikalstamą veiką padariusį asmenį yra jo amžius. Pagal galiojantį Baudžiamojo kodekso 13 straipsnį, asmuo kuris neteisėtai gamino, laikė, gabeno namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, denatūruotą, nendenatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizavo, arba gamino, laikė gabeno ar realizavo aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, baudžiamojon atsakomybėn bus traukiamas, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų. Įstatymo leidėjas, laiko kad asmenys sulaukę šešiolikos metų, yra pajėgūs suvokti nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, denatūruoto, nendenatūruoto ar techninio etilo alkoholio ar aparatų namų gamybos stipriems namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimo, laikymo, gabenimo, ar realizavimo pavojingumą. Kadangi įstatyme apibrėžtas konkretaus fizinio asmens amžiaus, nuo kurio gali kilti baudžiamoji atsakomybė, todėl visais atvejais asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn būtina tiksliai nustatyti nusikalstamą veiką

padariusio asmens amžių. Nesant dokumentų, kuriuose būtų nurodyta tiksli asmens gimimo data, amžius nustatomas teismo medicinos ekspertizės metu. Ekspertai nustato asmens galimą minimalų ir maksimalų amžių. Šiuo metu teismas turi vadovautis minimalia amžiaus riba. Gimimo diena šiais atvejais laikoma paskutinė nurodytų metų diena. Visais atvejais asmuo laikomas sulaukęs atitinkamo amžiaus tik kitą dieną po gimimo.

Baudžiamojon atsakomybėn už padarytą nusikalstamą veiką turi būti traukiamas ne bet koks asmuo, o tik toks, kuris turi tam tikrą savybę – pakaltinamumą. Pakaltinamumas – yra subjektyvusis nusikalstamos veikos požymis, tačiau jis nėra atsiejamas nuo nusikalstamos veikos subjekto. Literatūroje pakaltinamumas apibrėžiamas kaip „fizinio asmens sugebėjimas suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. Tik iš pakaltinamo asmens baudžiamasis įstatymas gali bei turi reikalauti daryti tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų ir už šio reikalavimo nevykdymą grasinti jam kriminaline bausme”[31, p. 113]. Nepakaltinamumas – tokia psichinė asmens būseną, kuri uždraustos veikos darymo metu dėl psichikos sutrikimo neleidžia asmeniui suvokti tokios veikos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Nepakaltinamas asmuo, padaręs baudžiamajame įstatyme uždraustą veiką, netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir nebaudžiamas, nes nesuvokdamas savo veiksmų esmės ar negalėdamas jų valdyti jis negali suvokti ir jam skiriamos bausmės arba baudžiamojo poveikio priemonės esmės. Asmuo, padaręs Baudžiamojo kodekso 201 straipsniu uždraustą veiką – neteisėtai gaminęs, laikęs, gabenęs ar realizavęs namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholi, jų skiedinius (mišinius) ir aparatų jiems gaminti, ir teismo pripažintas, kad veikos darymo metu jis buvo nepakaltinamu, vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 17 straipsniu negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau jam teismas gali taikyti priverčiamąsias medicinos priemones.

Nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis subjektas – veikos padarymo metu buvęs pakaltinamas šešiolikos metų amžiaus sulaukęs asmuo, kuris neteisėtai gamino, laikė, gabeno ar realizavo, namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholi, jų skiedinius (mišinius) ir aparatus jiems gaminti, t.y. padarė Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytas pavojingas veikas.

Nusikalstamos veikos darymo, kaip ir bet kokios kitos žmogaus veiklos, negalima nagrinėti atskirai nuo veiklos subjekto – žmogaus asmenybės. Bet koks elgesys, taip pat ir nusikaltimas, yra sąlygojamas tam tikros socialinės aplinkos, nes ji daro asmenybei labai didelį poveikį. Nors nusikaltėlio asmenybės tyrinėjimas yra kriminologijos mokslo, o ne baudžiamosios teisės mokslo tyrinėjimo objektas, tačiau, kvalifikuojant nusikalstamą veiką, traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn bei skiriant jam bausmę yra tikslinga panagrinėti ir nusikaltusio asmens asmenybės bruožus. Nusikalstamos veikos tikslai bei motyvai, pobūdis, padarymo būdas, padarinių sunkumas

rodo nusikaltusio asmens vertybinę orientaciją, polinkius, interesus. Taip pat nuo nusikaltusio asmenybės nėra atsiejami ir požymiai, apibūdinantys jį iki nusikalstamos veikos padarymo ir po jo. Asmenį apibūdina pažiūra į darbą, mokslus, elgesį, gyvenimo būdą, ankstesni nusikalstamų veikų ir teisės pažeidimų padarymai, teistumo buvimas, požiūris į padarytą nusikalstamą veiką, kaltės pripažinimas ar nepripažinimas, nuoširdus gailėjimasis, savanoriškas žalos atlyginimas, padėjimas nustatyti bendrininkus. Tačiau nusikaltėlio asmenybė, skirtingai nei nusikalstamos veikos subjektas, neturi jokios reikšmės kvalifikuojant veiką bei nustatant nusikalstamos veikos sudėties buvimą.

Susipažinus teismuose su baudžiamosiomis bylomis dažniausiai neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, demetatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą padaro asmenys neturintys vidurinio išsilavinimo, niekur nedirbantys. Beveik pusę iš jų arba jų šeimos nariai buvo jau kartą teisti už alkoholio produktų gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą, arba traukti administracinę atsakomybę už panašias veikas. Dažniausiai tokias veikas daro asmenys sulaukę 40 metų amžiaus ir daugiau. Tačiau visi be išimties dėl padarytos nusikalstamos veikos labai gailisi, bei pripažįsta savo kalbę.

Taip pat reiktų paminėti, kad už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematūruoto, demetatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą juridinis asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau galimi atvejai: pavyzdžiui individualioje viešojo maitinimo įmonėje gali būti gaminami etilo alkoholio produktų mišiniai bei jie nuolat parduodami įmonės klientams. Tai yra ta įmonė greta savo tiesioginės veikos užsiima neteisėtu alkoholio produktų gaminimu bei realizavimu. Taigi tokiais atvejais, kai į tokias neteisėtas nusikalstamas veikas įsitraukęs juridinis asmuo, autorės nuomone, kad baudžiamąją atsakomybę reiktų taikyti ir jam.²

2.5. Subjektyvusis požymis – kaltė

„Nusikalstamų veikų subjektyvieji požymiai yra vidinė psichinė žmogaus elgesį nukreipianti, palydinti ir kontroliuojanti pusė. Kiekvienas mūsų poelgis turi ne tik matomą objektyvią pusę, bet ir nematomą subjektyvią pusę“ [36, p. 113]. Kaltė yra pagrindinis, objektyviai nematomas, subjektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis. Ji yra kiekvienos nusikalstamos

² Šiuo metu, kai atitinkamos neteisėtos veikos daromos juridiniam asmeniui žinant, juridinį asmenį galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn atsižvelgiant į nusikalstamos veikos aplinkybes pagal Baudžiamojo kodekso 202 203 straipsnio 2 dalį – už įsteigimą ar vadovavimą įmonei naudojamai neteisėtai veiklai nuslėpti.

veikos sudėties būtinoji dalis, todėl turi būti įrodinėjama kiekvieną kartą traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse aprašytos nusikalstamų veikų numatančios atsakomybė už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą, sudėtys yra formalios, t.y. subjektyvusis nusikalstamos veikos požymis kaltė yra realizuojama tik tiesiogine tyčia. Asmuo turi suvokti ir suprasti, kad jis neteisėtai gamina, laiko, gabena namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizuoja, arba gamina, laiko, gabena ar realizuoja aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti.

Tačiau nepakanka, kad asmuo suprastų savo daromų veiksmų esmę. Daromos veikos išorinės pusės suvokimas reiškia, kad nusikalstantis asmuo suvoktų, jog daroma veika kelia pavojų įstatymų saugomoms vertybėms. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasme tai, kad alkoholio produktai ir aparatai jiems gaminti ne šiaip sau gaminami, laikomi, gabenami ar realizuojami, bet tai daroma paveikiant baudžiamuoju įstatymu saugomą objektą.

Kitas daromos veikos pavojingumo supratimo momentas yra tai, kad asmuo supranta daromos veiklos socialinę reikšmę. Tai reiškia, jog asmuo suvokia daromos veikos nusikalstamą pobūdį. Asmuo turi suvokti, kad visuomenė vertina, kad tokia veika kaip neteisėtas gaminimas, laikymas, gabenimas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) arba jų realizavimas, arba gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti yra žalingas poelgis. Tokią veiką padariusiam asmeniui nėra būtinas priešingumo baudžiamajai teisei supratimas. Nusikaltusio asmens nežinojimas, kad tokia veika uždrausta baudžiamojo įstatymo nėra gynyba nuo jam pateiktų kaltinimų ir neeliminuoja tyčinės (taip pat ir kitokios) kaltės.

Norėjimas veikti, esant galimybei nenukreipti valios, yra sąmoningas asmens valios nukreipimas nesilaikyti įstatyme numatyto draudimo. Taip yra, kai pažeidimo pavojingumą ir priešingumą teisei lemia veikimas. Tuo tarpu neveikimo atveju norėjimas veikti yra sąmoningas asmens valios nenukreipimas (esant galimybei nukreipti valią) vykdyti įstatymu nustatytas pareigas, kai pavojingumą ir priešingumą teisei lemia neveikimas [31, p.106]. Tai yra valinis tiesioginės tyčios momentas, apibūdinantis pavojingą veiką padariusio asmens psichinį santykį su pačios veikos norėjimu. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasme, tai suprantama, kad kaltininkas gamina, laiko, gabena namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizuoja, arba gamina, laiko, gabena ar realizuoja aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, ir tai nori daryti.

Norėjimas suprantamas kaip tikslinga veika. Išvadai dėl tiesioginės tyčios padaryti yra būtina įrodyti, kad asmuo norėjo įstatymų numatytos pavojingos veikos. Kiekvienoje nusikalstamoje veikoje yra būtina norėjimą konkretizuoti. Įrodinėjamu dalyku čia tampa nusikaltusio asmens norėjimas pagaminti, arba norėjimas laikyti, arba norėjimas gabenti arba norėjimas realizuoti namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedematūruotą, dematūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) ar aparatus jiems gaminti.

Apžvelgiant teismuose peržiūrėtas baudžiamąsias bylas, dažniausiai kaltinamieji pripažįsta savo kaltę. Taip pat asmens, kuris neteisėtai gamino, laikė, gabeno ar realizavo namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedematūruotą, dematūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) ir aparatus jiems gaminti kaltę grindžiama įvykio vietos apžiūros protokolais, kuriuose tiksliai aprašoma vieta, kurioje rasti alkoholio produktai ar aparatai jiems gaminti, laikas, suradimo aplinkybės, jų kiekis, kartais išsidėstymo vieta. Taip pat surastais, užfiksuotais, paimtais daiktiniais įrodymais – tai yra pačiais alkoholio produktais, tara kurioje laikomi jie ar aparatais jiems gaminti. Daugumoje baudžiamųjų bylų asmens kuris gamino, laikė, gabeno ar realizavo namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedematūruotą, dematūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) ir aparatus jiems gaminti kaltę taip pat patvirtina liudytojų duoti parodymai, tai dažniausia būna asmenys, įsigiję neteisėtai pagamintus alkoholio produktus, asmenys, išnuomoję patalpas, kuriose buvo laikomi alkoholio produktai, tai pat pareigūnai, užfiksavę alkoholio produktų laikymo ar pardavimo faktą ir pan. Kaip kaltę neginčijamas įrodymas bylose laikoma specialisto ar eksperto išvados dėl alkoholio produktų ar aparatų namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti.

Nusikalstamos veikos kvalifikavimui gali turėti reikšmės ir tai, kaip nusikalstamos veikos subjektas suvokė Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje nurodytus alkoholio produktų kiekio kriterijus. Tais atvejais, kai kaltininko tyčia turint tikslą realizuoti nukreipta buvo į nedidelio kiekio, mažiau nei penkiasdešimt litrų, alkoholio produktų pagaminimą, arba kai tyčia iš vis neapibrėžta, jų veika kvalifikuotina ir asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal tai, koks buvo pagamintas alkoholio kiekis, tai yra nusikalstama veika kvalifikuojama pagal faktinius duomenis. Tokiais, atvejais, kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį nusikalstamos veikos baigtumo momentui neturi reikšmės, ar jiems pavyko pagaminti visą kiekį alkoholio produktų, ar tik dalį to, ką planavo.

Tačiau, jei kaltinamojo tyčia su tikslu realizuoti būtų nukreipta pagaminti didelį alkoholio produktų (daugiau nei penkiasdešimt litrų) kiekį, numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalyje ir tokio kiekio būtų nepavykę pagaminti, veika būtų kvalifikuojama kaip pasikėsinimas pagaminti alkoholio produktų didelį (penkiasdešimt litrų ir daugiau) kiekį. Taigi, tokiu atveju kai

kaltinamojo veikai būdinga apibrėžta tyčia, ji kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalį, kurioje sukonkretintas nusikalstamos veikos dalyko kiekis. Taip pat asmuo turi suvokti atitinkamą kiekio kriterijų.

2.6. Subjektyvusis požymis – tikslas

Be kaltės, prie nusikalstamos veikos subjektyvių požymių priskiriami nusikalstamos veikos padarymo motyvas ir tikslas. Šie požymiai kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn įeina į nusikalstamų veikų sudėtis ir įrodinėjami tik tais atvejais, kai jie aprašyti Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje.

Nusikalstamos veikos padarymo motyvas baudžiamosios teisės teorijoje aiškinamas kaip veikos priežastis, paskata, nulemti asmens pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką. Tuo tarpu nusikalstamos veikos padarymo tikslas tai asmens siekiai, susiję su nusikaltimo padarymu [36, p. 185 – 186]. Tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyvios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti dėl nusikalstamos veikos padarymo. Tarp nusikalstamos veikos padarymo motyvo ir nusikalstamos veikos padarymo tikslo egzistuoja glaudus ryšys. Motyvas yra ta jėga, kuri asmenį vedą į tikslą. Nusikalstamos veikos motyvas ir tikslas turi įtakos tyčios ir jos kryptingumo formavimui, tačiau jie neįtraukiami į tyčios turinį.

Aiškindamiesi Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 2 dalies dispoziciją matome, kad joje yra aprašytas nusikalstamos veikos tikslas, t.y. už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik tada, jei jis turės tikslą tai realizuoti. Matome, kad įstatymų leidėjas tiesiogiai nenurodo kaltės formos, bet dispozicijoje yra kertiniai žodžiai – “turėdamas tikslą realizuoti”, leidžiantys suprasti, kokia kaltės forma turi būti padaroma nusikalstama veika. Tais atvejais, kai straipsnio dispozicijoje aprašomas nusikalstamos veikos tikslas, kaltės forma gali būti tik tyčinė.

Nusikalstamos veikos tikslo negalima tapatinti su padariniais. Tikslas, suprantamas kaip norimo, siekiamo rezultato įvaizdis, jis apibūdina žmogaus mąstymą, o tuo tarpu kilę padariniai yra objektyvios tikrovės faktas. Nusikalstamo tikslo siekimas būdingas tik nusikalstamoms veikoms, padaromoms tiesiogine tyčia, t.y. kaltininkas nori ir siekia tam tikrų nusikalstamų ir pavojingų padarinių. Nusikalstamosiose veikose padarytose netiesiogine tyčia arba neatsargiai nusikalstamo tikslo negali būti.

Siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą vienas svarbiausių bei būtinų spresti klausimų yra minėtų alkoholio produktų bei aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti realizavimo tikslo įrodymas (realizavimo tikslas įrodinėjamas asmenį traukiant ir už Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalies pažeidimus). Vadovaujantis baudžiamosios teisės teorinėmis nuostatomis realizavimo tikslas yra minėtų nusikalstamų veikų sudėties privalomas elementas, todėl yra būtinas kvalifikuojant veiką bei traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau tikslo požymis neįrodinėjamas asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti realizavimą, nes pastaruoju atveju ir taip yra aiškus veikos pavojingumas, t.y. pats realizavimo faktas tuo pačiu išreiškia ir realizavimo tikslą.

Susipažinus su teismuose išnagrinėtomis baudžiamosiomis bylomis darytina išvada, kad teismai realizavimo tikslų turėjimą kartais įrodinėja remdamiesi įvykusi realizavimo faktu, t.y. jie svarbiausiu įrodymu laiko aplinkybę, kad alkoholio produktai buvo realizuoti bent vienam asmeniui. Kita vertus, reiktų paminėti, kad tikslą galima įrodinėti ir kitokiomis faktinėmis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, nesunku įsivaizduoti tokią situaciją, kai pas asmenį surandamas šimtas litrų vienodo etilo alkoholio produktų mišinių, supilstytų į atskirus butelius bei laikomų namuose, kartais galima pagrįstai suabejoti, kad toks alkoholio kiekis yra laikomas asmeniniam vartojimui. Tokiais atvejais reiktų žvelgti į visas padarytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, galinčias „demaskuoti“ tikrąjį alkoholio produktų laikymo tikslą. Taigi teismuose vyraujanti praktika, kad norint įrodyti realizavimo tikslą būtina nustatyti bent vieną alkoholio produktų išplatavimo atvejį, prieštarauja įstatymo leidėjo pozicijai, todėl asmenys nepagrįstai gali būti išteisinami už sunkesnę nusikalstamą veiką.

Realizavimo tikslas Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasme turi būti suprantamas kaip siekis alkoholio produktus ar aparatus stipriems namų alkoholiniams gėrimams gaminti parduoti, išmainyti, apmokėti skolą, suteikti paskolą. Visais atvejais kaltininkas siekia perduoti alkoholio produktus kitam asmeniui, kuris juos galėtų valdyti, jais disponuoti ar vartoti savo nuožiūra.

Taip pat iš baudžiamosios teisės teorijos žinoma, kad būtent tikslas atskleidžia nusikalstamos veikos prigimtį. Mano aiškinamos nusikalstamos veikos prasme tai: ar kaltinamasis siekia vien patenkinti savo poreikius (veika padaroma tik kaip vartotojo) – alkoholio produktai laikomi tam, kad juos išgerti per šventes; ar kaltinamasis veikia kaip verslininkas, t.y. padaro veiką, kuri faktiškai atitinka ūkinės komercinės veiklos požymius, o nusikalstamos veikos padariniai

atsiranda kaip ūkinę komercinę veiką atitinkančių veiksmų rezultatas – alkoholio produktai laikomi tam, kad juos per šventes parduoti. Taigi veikoje numatytoje Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies dispozicijoje realizavimo tikslo siekimas traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybèn, turėtų būti suprantamas kaip kaltininko ekonominės naudos sau siekimo nustatymas.

Taip pat susipažinus su Baudžiamosiomis bylomis Vilniaus rajono Apylinkės teisme pastebėta, kad kvalifikuojant nusikalstamas veikas bei asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybèn pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį už aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą, realizavimo tikslo kaip nusikalstamos veikos subjektyvaus požymio neįrodinėja. Noriu pateikti kelias ištraukas iš baudžiamųjų įsakymų, pagal kuriuos asmenys pripažinti kaltais dėl aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti laikymo neturint realizavimo tikslo.

„I.K. laikotarpyje nuo 2005 m. birželio 20 d. 16.00 val. iki 2005 liepos 15 d. 15.00 val. Vilniaus rajone, Rukainių seniūnijos, Ančeriškių kaime, savo ūkiniame pastate neteisėtai laikė aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti <...> teismas pripažįsta neginčijamai įrodyta, kad I.K. padarė nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje“ [54, lap. 32].

„L.P. laikė aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti. O būtent jis 2003 m. pagaminęs, nuo 2004 m. liepos 13 d. iki 2005 m. rugpjūčio 20 d. Vilniaus rajone <...> prie savo namų esančioje virtuvėje neteisėtai laikė aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti. <...> Teismas nusprendė L.P. pripažinti kaltu padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje“ [55, lap. 53].

„J.J. laikotarpiu nuo 2005 m. liepos 15 d. iki 2005 m. liepos 20 d. Vilniaus rajone, Medininkų seniūnijos, Slabados kaime, savo namuose neteisėtai laikė aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti <...> nusprendė J.J. pripažinti kalta padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje“ [56, lap. 93].

Visais trim atvejais teismas pripažindamas asmenis kaltais už neteisėtą laikymą aparato namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti realizavimo tikslo neįrodinėjo. Tokia teismo pozicija kelia abejonių, nes aiškinant Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies dispoziciją „tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai gamino, laikė, gabeno namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedematūruotą, demetatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizavo, arba gamino, laikė, gabeno ar realizavo aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti“ įstatymų leidėjas, suformulavo alternatyvą dėl nusikalstamos veikos dalyko, o ne dėl realizavimo tikslo. Taigi traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybèn už neteisėtą aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti

gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą realizavimo tikslą įrodinėti reikėtų. Tačiau lingvistiškai aiškinant minėto straipsnio dispoziciją galima suprasti ir taip, kad jame nėra alternatyvos dėl realizavimo tikslo. Taip pat norėčiau paminėti, kad susipažįstant su baudžiamosiomis bylomis kituose Vilniaus miesto apylinkės teismuose pavyzdžių, kad asmuo būtų pripažintas kaltu už aparatų gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti be realizavimo tikslo neradau. Esant tokiai dviprasmiškai įstatymo pozicijai, asmenys nepagrįstai gali būti patraukiami baudžiamojon atsakomybėn bei teismų pripažinti kaltais.

Panašiai įstatymo leidėjo sukonstruota ir kvalifikuota nusikalstamos veikos sudėtis – Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalis – tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai pagamino, laikė, gabeno penkiasdešimt arba daugiau litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) arba juos realizavo. Kaip matome, realizavimo tikslą yra būtina įrodinėti, kaip privalomą nusikalstamos veikos požymį kvalifikuojant veiką bei traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn ir už Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalies pažeidimus. Tuo tarpu, jei asmuo neteisėtai pagamino, laikė, gabeno dešimt arba daugiau litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų arba nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio skiedinių (mišinių) be tikslo realizuoti veika yra kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalį.

3. NETEISĖTO NAMŲ GAMYBOS STIPRIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ, NEDENATŪRUOTO, DENATŪRUOTO AR TECHNINIO ETILO ALKOHOLIO, JŲ SKIEDINIŲ (MIŠINIŲ) IR APARATŲ JIEMS GAMINTI GAMINIMO, LAIKYMO, GABENIMO AR REALIZAVIMO KVALIFIKAVIMO PROBLEMAS

Nusikalstamos veikos sudėtis turi didelę reikšmę ir teisingai kvalifikuojant nusikalstamas veikas. Kvalifikuojant nusikalstamą veiką, sprendžiama, ar realus gyvenimo reiškinys arba konkretaus asmens poelgis gali būti laikomas nusikalstama veika. Taip pat sutapatinami padarytos veikos požymiai su konkrečia nusikalstamos veikos sudėtimi, numatyta baudžiamajame įstatyme.

Kadangi baudžiamajame įstatyme įtvirtintų požymių visuma sudaro tik nusikalstamos veikos modelį, taip šioje darbo dalyje remiantis teismų praktika yra bei baudžiamosios teisės teorija pravartu panagrinėti problemas, galinčias kilti kvalifikuojant veiką pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.

Už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas gabenimą yra numatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė. Jei padarytas teisės pažeidimas pažeidžia kelių teisės šakų normų reikalavimus, teisės taikytojas turi pasirinkti vienos teisės šakos normą. Todėl aktualu šioje darbo dalyje apžvelgti šių dviejų atsakomybės rūšių santykio bei atribojimo klausimą.

3.1. Nusikalstamos veikos kvalifikavimo problemos

Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje 1, 2 ir 3 dalyse baudžiamoji atsakomybė numatyta už tris savarankiškas nusikalstamas veikas. Norint teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką bei asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą praktikoje tiek ikiteisminio tyrimo, tiek teismo nagrinėjimo metu gali kilti klausimų bei neaiškumų aiškinant baudžiamąjį įstatymą, nustatant nusikalstamos veikos požymius konkrečioje gyvenimiškoje situacijoje, bei gretinant juos.

Neteisingas nusikalstamos veikos kvalifikavimas gali lemti, kad kaltinamais asmuo bus nuteistas ne už baudžiamąjį nusižengimą (Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalis), o už nusikaltimą (Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ar 2 dalis), tuo pačiu nulemdamos skirtingą nuteistojo teisinį statusą, t.y. bausmės atlikimo sąlygas, atleidimo nuo bausmės bei kitas

baudžiamąsias teises nusikalstamos veikos padarymo pasekmes. Skirtingos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio dalys numato ir skirtingas sankcijas. Teisingas veikos kvalifikavimas turi reikšmės ir teisingam bausmės paskyrimui. Todėl, tikslinga mano darbe aptarti problemas, galinčias atsirasti kvalifikuojant nusikalstamą veiką už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenaatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.

Kvalifikuota sudėtis – Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalis – tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai pagamino, laikė, gabeno penkiasdešimt arba daugiau litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenaatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) arba juos realizavo, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. Šios nusikalstamos veikos subjektas, subjektyvieji požymiai sutampa su požymiais, apibūdinančiais Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką. Tačiau objektyvieji požymiai iš dalies skiriasi. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalis taikoma kai realizavimo tikslais pagaminto (ne gaminamo bet jau pagaminto produkto) laikomo, gabenamo arba realizuojamo alkoholio kiekis yra penkiasdešimt ir daugiau litrų.

Kadangi Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje, numatančioje atsakomybę už tokią veiką nėra numatyti konkretūs namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenaatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) kiekiai, reikalingi baudžiamajai atsakomybei atsirasti turint tikslą realizuoti, kaip nusikalstamos veikos, baigtumas yra siejamas tuo momentu, kai bent dalis raugo tiesiogiai panaudojama namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti. Tačiau įrodomumo prasme yra privalu surasti bent kokį alkoholio kiekį.

Jei kaltininkas, turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai gamino, laikė, gabeno ar realizavo mažiau nei penkiasdešimt litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų arba nedenaatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) už padarytas neteisėtas veikas jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už nesunkų nusikaltimą ir veika bus kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. konsultacijoje išaiškino, kad Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies sudėtyje nėra numatytas minimalaus namų gamybos stipraus alkoholio kiekis, kurį turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai reikia gaminti, laikyti, gabenti ar realizuoti. Todėl iki penkiasdešimties litrų namų gamybos stipraus alkoholinio gėrimo neteisėtas gaminimas, laikymas, gabenimas turint tikslą realizuoti jį ar realizavimas turi būti kvalifikuojamas pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį. Priklausomai nuo nusikalstamos veikos dalyko ar kitų požymių: pavyzdžiui, jei turint tikslą realizuoti kaltininkas gamino, laikė gabeno ar realizavo du litrus namų gamybos stipraus alkoholinio gėrimo, nedenaatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių)

gali būti sprendžiamas klausimas, dėl asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo. Tuo atveju, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui gali būti paskiriamos baudžiamojo poveikio priemonės [46].

Šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 ir 3 dalyse yra numatyti konkretūs alkoholio produktų kiekiai, todėl šiame straipsnyje minėtų alkoholio produktų gaminimas, kaip nusikaltimas, yra baigtas tik tuomet, kai pagaminamas to paties kodekso to paties straipsnio 3 ar 2 dalyje numatytas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) kiekis.

Jei realiai realizavimo tikslais pagaminta daugiau kaip penkiasdešimt litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų veika kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 2 dalį. Tokiais atvejais kvalifikavimui nėra svarbu, kokia buvo konkreti pagaminto namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų koncentracija, svarbu, kad ji viršytų 18 proc., t.y. kad ji atitiktų stipraus namų gamybos alkoholinio gėrimo produkto vertinamąjį kriterijų – būtų 18 proc. ir daugiau tūrinės etilo alkoholio koncentracijos. Kasaciniame skunde baudžiamojoje byloje Nr. 2K-927/2002 Lietuvos Aukščiausiasiam Teismui (atkreipiu dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą) kasatoriai teigė, kad pas juos buvo surasta 80,5 litro 27 proc. stiprumo tūrinės etilo alkoholio koncentracijos pirmo varymo naminės degtinės, kuri netinkama naudojimui. Jei jie būtų spėję 80,5 litro naminės degtinės išvaryti antrą kartą, tai jos kiekis būtų sumažėjęs daugiau nei per pusę ir tai įtakotų veikos kvalifikavimą. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad jei realiai yra pagaminta 80,5 litro naminės degtinės ir jos tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra 27 proc. tai pagal šias faktines aplinkybes veika ir turi būti kvalifikuojama.

Kai tyrimo metu yra surastas alkoholio produktų kiekis mažesnis kaip penkiasdešimt litrų, tačiau matyti, kad jei procesas nebūtų nutrauktas, būtų pagaminta daugiau kaip penkiasdešimt litrų, veika turi būti vertinama kaip pasikėsinimas pagaminti daugiau kaip penkiasdešimt litrų namų gamybos alkoholinių gėrimų.

Baudžiamojo nusižengimo sudėtis – 201 straipsnio 3 dalis – tas, kas neturėdamas tikslo realizuoti neteisėtai pagamino, laikė, gabenė dešimt arba daugiau litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių), padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu.

Baudžiamojo nusižengimo sudėtis taikoma esant dviem požymiams:

- alkoholis pagamintas (ne gaminamas, bet pagamintas), laikomas arba gabenamas be realizavimo tikslų;
- alkoholio kiekis yra ne mažesnis kaip dešimt litrų;

Jei neteisėtoje veikoje yra šie du išvardinti požymiai, tai veika bus kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalį. Kaip matome, veikos pavojingumo laipsnį nulemiantys veiksnys – tiksliai apibrėžtas veiklos masto minimumas – leidžiantis iškirti šį baudžiamąjį nusižengimą iš kitų tame pačiame straipsnyje nustatytų nusikalstamų veikų bei nuo administracinių teisės pažeidimų sudėčių. Apibrėžtas veikos masto dydis, šiuo atveju daugiau nei dešimt litrų alkoholio produktų.

Iš baudžiamosios teisės teorijos žinome, kad nusikalstama veika laikoma pabaigta, kai į kaltininko padarytą veiką įeina visi baudžiamajame įstatyme numatyti tos nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Baigtinė nusikalstama veika apima visus sudėties požymius, apibūdinančius jo objektyviają pusę. Norėčiau pateikti vieną pavyzdį iš 2003 m. birželio 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties (atkreipiu dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą) – “nusikaltimas už kurį nuteistas V.O., šiuo konkrečiu atveju baigėsi spirito perleidimo kitiems asmenims momentu ir formaliai jo veika atitiko baigto nusikaltimo sudėties požymius, tačiau iš tikrųjų objektas, į kurį buvo nukreiptas nusikaltimas, nebuvo pažeistas, nes nusikaltimas buvo kontroliuojamas valstybinių struktūrų ir spiritas realizuotas teisėsaugos institucijų pareigūnams. Reali žala valstybės ekonomikai nepadaryta, o tik buvo pasikėsinta ją padaryti”. Vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegijos išaiškinimu, taip pat iš baudžiamosios teisės teorijos žinant, kad pasikėsinimas traktuojamas kaip mažiau pavojinga veika, negu baigta nusikalstama veika, todėl tokia veika turėtų būtų vertinama kaip pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką.

Jei asmuo padaro kelis iš Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytus veiksmus jo veika turi būti vertinama kaip viena nusikalstama veika, bet tik tai tuo atveju jeigu to paties kodekso 201 straipsnyje numatyti veiksmai padaryti dėl vieno ir to paties nusikaltimo dalyko. Pavyzdžiui, jei asmuo pagamina tam tikrą kiekį namų gamybos stipraus alkoholio, po to jį laiko, gabena o vėliau ir realizuoja, visi padaryti veiksmai traukiant asmenį baudžiamajon atsakomybėn vertintini kaip viena nusikalstama veika.

Veika laikoma viena nusikalstama veika ir tuo atveju, jei asmuo padaro Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio numatytas veikas dėl skirtingų to paties kodekso to paties straipsnio numatytų nusikalstamos veikos dalykų – pavyzdžiui, aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti ir namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų. Bet tik tada, kai šias veikas apima vienas bendras sumanymas, vieninga tyčia ir realizavimo tikslas. Antai, asmuo pagamina ar laiko, aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti tam, kad tuo aparatu pasigamintų namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus ir galėtų juos realizuoti. Šiuo atveju nusikalstama veika gali turėti tęstines nusikalstamos veikos požymių, jei kaltininko veiksmai

apimti vieninga tyčia. Vieningą tyčią galima konstatuoti tada, kai jau gamindamas aparatą, ar jį laikydamas, ar gabendamas asmuo numato, kad vėliau juo gamins stiprius alkoholio produktus tam, kad juos realizuotų. Tokiu atveju, visi padaryti veiksmai vertinami kaip viena tęstinė nusikalstama veika ir kvalifikuojami pagal vieną Baudžiamojo kodekso straipsnio atitinkamą dalį.

Aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti pagaminimas, laikymas, gabenimas, vėliau panaudojant jį namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti sudarytų kelias atskiras nusikalstamas veikas, jei šias veikas neapimtų bendras sumanymas ir vieninga tyčia. Pavyzdžiui, asmuo pagamina aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti su tikslu jį parduoti turguje, o nepavykus jo parduoti, persigalvoja ir pradeda gaminti namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus realizavimo tikslu. 2002 m. lapkričio 5 d. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-927/2002 kasatorius nurodė Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (atkreipti dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą) „kad aparatą naminei degtinei jis sumontavo ir laikė tam, kad juo pagaminti naminės degtinės šventėms. Tinkamai tam pasirengęs pradėjo ją gaminti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino kad, sumontuodamas aparatą ir jį laikydamas kasatorius numatė, kad juo gamins naminę degtinę, todėl kolegija laiko, kad visus jo veiksmus apėmė vieningas sumanymas ir todėl jo padarytos veikos vertinamos kaip vienas tęstinis nusikaltimas“ [44].

Kai asmuo pasigamina aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti bei jais turint tikslą realizuoti pagamina penkiasdešimt litrų ir daugiau namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, dėl alkoholio produktų kiekio padaryta veika turi būti kvalifikuotina ne pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį, o to paties kodekso 201 straipsnio pagal 2 dalį. Iš pirmo žvilgsnio čia yra dvi atskiros nusikalstamos veikos. Tačiau vadovaujantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-927/2002 (atkreipti dėmesį, kad byla nagrinėta pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą) „tokia situacija negali turėti įtakos padarytų veiksmų vertinimui nusikaltimų daugėto požiūriu. Juk jei kaltinamasis asmuo pagamintu, laikytu, gabentu aparatą namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams laikyti ir juo gamintų su tikslu realizuoti iki penkiasdešimties litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, jo veika neabejotinai būtų kvalifikuojama kaip viena nusikalstama veika“. Taigi vadovaujantis minėtu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegijos išaiškinimu „gaminamos degtinės kiekis negali pakeisti asmens padarytos veikos baudžiamojo teisinio vertinimo nusikaltimų daugėto požiūriu. Tokiu atveju, veika kvalifikuotina ir pagal sunkiausią kvalifikuojantį požymį, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti nurodytos visos veikos dėl kurių asmuo pripažintas kaltu“ [44].

3.2. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės santykis bei atribojimas už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą

Neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas gabenimas – viena iš Lietuvoje labiausiai paplitusių neteisėtų veikų, už kurią yra numatyta tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė. Šių nusikalstamų veikų ir administracinės teisės pažeidimų sudėtys yra labai panašios, todėl teorijoje atriboti šias atsakomybės rūšis kartais yra sunku, o praktikoje gali kilti papildomų problemų kvalifikuojant šias veikas. Kyla klausimas, kokiais principais bei kriterijais reikėtų vadovautis pasirenkant atsakomybės rūšį.

Paprasčiausia vieną teisinės atsakomybės rūšį skirti nuo kitos objektą, žalos turinį, veiką bei kitus požymius. Bandydama atsakyti į šiuos klausimą lyginsiu šiuo metu galiojančius Baudžiamąjį kodeksą ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksą (toliau Administracinių teisės pažeidimų kodeksą), taip pat Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso projektą (toliau Administracinių teisės pažeidimų kodekso projektą) (kadangi dabartinis Administracinių teisės pažeidimų kodeksas galioja iki 2006 m. sausio 01 d.).

Itin aktualu yra skirti baudžiamąją ir administracinę atsakomybę dar ir todėl, nes šiuo metu galiojančio Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 straipsnio antroje dalyje pasakyta: “administracinė atsakomybė už šiame kodekse numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės”. Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalies dispozicija suformuluota taip – “naminės degtinės, brogos arba kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas, jeigu tai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės”, panašiai skamba ir to paties kodekso 177² straipsnio 1 dalis “nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas neturint leidimo, jeigu tai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės”. Ką reiškia tokia išlyga – “neužtraukia baudžiamosios atsakomybės”? Ar tai reiškia kad, tais atvejais, kai už analogiškas veikas yra numatyta ir baudžiamoji, ir administracinė atsakomybė, turėtų būti taikomos baudžiamojo įstatymo normos? Nereikėtų šios administracinės teisės normos nuostatos vertinti vienareikšmiškai, reikia turėti omeny kad, baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik tada, kai padaryta pavojinga veika atitinka visus nusikalstamos veikos sudėties požymius, tame tarpe kvalifikuojančius.

Šiuo metu galiojančio Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 4 punkte įtvirtinta nuostata, kad “pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį”. Taigi, pagal atsakomybės taikymo pagrindą baudžiamoji atsakomybė skiriasi nuo administracinės atsakomybės tuo, kad baudžiamosios atsakomybės pagrindas – nusikalstama veika (t.y. nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas), kurių sudėties požymiai numatyti Baudžiamojo kodekso Specialiojoje dalyje, o administracinės – administracinių teisės normų pažeidimas. Todėl asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą gabenimą atsakomybės pagrindas bus nusikalstamos veikos sudėtis. O traukiant asmenį administracinėn atsakomybėn – administracinio teisės pažeidimo sudėtis.

Didžiausia konkurencija kyla tarp Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 3 dalių ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalies ir 177² straipsnio 1 dalies. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalis – “tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai gamino, laikė, gabeno namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizavo, arba gamino, laikė gabeno ar realizavo aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti”, to paties straipsnio 3 dalies baudžiamojo nusižengimo sudėtį įstatymo leidėjas suformulavo taip – “tas kas neturėdamas tikslo realizuoti neteisėtai pagamino, laikė, gabeno dešimt arba daugiau litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių)”. Tuo tarpu, galiojančiame Administracinių teisės pažeidimų kodekse už neteisėtą alkoholio produktų apyvartą yra numatyta administracinė atsakomybė dvejuose skirtinguose straipsniuose: 177 straipsnio 1 dalyje – “naminės degtinės, brogos arba kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, įgijimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas...”, bei to paties kodekso 177² straipsnio 1 dalyje – “nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas neturint leidimo”. Visose trijose sudėtyse išdėstyti objektyvūs požymiai yra beveik vienodi, todėl gali apsunkinti veikų kvalifikavimą. Todėl reikia aiškiai suvokti, kas yra jose bendra, ir kas vieną nuo kitos skiria.

Matome, kad tiek nusikalstamos veikos, tiek administracinio teisės pažeidimų dalykai sutampa, tai – namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedenatūruotas, denatūruotas ar techninis etilo alkoholis, jų skiediniai (mišiniai) (šias sampratas jau esu apžvelgusi savo darbo antrame skyriuje, todėl kartotis netikslinga).

Tačiau Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio dispozicijoje yra išskirti du papildomi dalykai, kurie nenumatyti nei nusikaltimo, nei baudžiamojo nusižengimo sudėtyse tai – naminė degtinė bei broga.

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad naminė degtinė ir namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai yra vienas ir tas pats produktas. Kaip jau minėjau ankstesnėje savo darbo dalyje, galiojančiame Alkoholio kontrolės įstatyme namų gamybos alkoholiniai gėrimai apibrėžti kaip fizinio asmens pagaminti alkoholiniai gėrimai [18].

Naminė degtinė gali būti gaminama namudiniu būdu per specialius aparatus distilijuojant kitokiu etilo alkoholio atkrymo būdu grūdų, bulvių, runkelių, vaisių, cukraus ir kitų produktų ir jų mišinių raugą. Naminė degtinė yra grynas distiliuotas produktas, be jokių priedų, skaidrus arba šiek tiek drumstas, bespalvis skystis. Naminė degtinė kartais gali būti mažesnio nei 18 proc. stiprumo.

Namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai tas pats distiliuotas produktas, tik jų tūrinė etilo alkoholio koncentracija turi būti 18 proc. ir didesnė.

Iš to, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad naminė degtinė ir stiprūs namų gamybos alkoholiniai gėrimai nėra vienas ir tas pats alkoholio produktas. Tačiau šie abu alkoholio produktai gali būti pagaminti fizinio asmens, ir tai apima alkoholio kontrolės įstatyme įtvirtintą namų gamybos alkoholinių gėrimų sampratą. Tačiau tiek naminė degtinė (jei jos tūrinė etilo alkoholio koncentracija bus 18 proc. ir didesnė), tiek stiprūs namų gamybos alkoholiniai gėrimai gali būti ir nusikalstamos veikos numatytos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio teisės pažeidimo dalyku.

Naminė degtinė, neatitinkanti stipraus namų gamybos alkoholinio gėrimo kriterijų, t.y. tada kai jos tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra mažesnė nei 18 proc., yra Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio administracinio teisės pažeidimo sudėties dalykas.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio teisės pažeidimo dalyku yra broga. Nemažai problemų gali kilti aiškinantis brogos (lietuviškai taisyklingiau būtų vadinti - raugu) sampratą. Būtų neteisinga brogą laikyti alkoholiniu gėrimu, kadangi jis yra tarpinis produktas (žaliava) naminei degtinei ar alui pagaminti. Tačiau kai kurie asmenys, ją gali vartoti kaip alkoholinį gėrimą ar alų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 1997 m. konsultacijoje yra išaiškinęs, kad broga – tai dviejų reikšmių sąvoka: yra broga, kaip raugas naminei degtinei gaminti, ir broga, kaip namų gamybos alkoholinis gėrimas.

Brogos pagaminimo procesas niekur nereglamentuotas, asmuo gamindamas brogą veikia individualiai. Todėl jį taip pat galima aptarti tik kaip galimą brogos pagaminimo procesą bei jos savybes. Broga gali būti pagaminta iš angliavandenių turinčios žaliavos – grūdų, jų produktų, cukraus, bulvių, pomidorų, žirnių, panaudojant šių produktų rūgimo procesą. Pagal Lietuvos

policijos kriminalistinių tyrimų centre parengtus namų gamybos alkoholio produktų atpažinimo standartus, brogai priskiriami skysčiai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija nuo 2,0 proc. iki 18 proc su pagrindiniais brogos požymiais:

- žaliavos dalelių, mielių, fuzelių buvimas;
- etilo alkoholio buvimas;
- ryškūs rūgimo požymiai.

Kaip papildomas brogos požymis – cukraus buvimas [58, lap.2].

Rauginimo būdu neįmanoma pasiekti didesnio nei 18 proc. stiprumo etilo alkoholio tūrinė koncentracija. 18 proc. etilo alkoholio tūrinė koncentracija yra riba, kurią pasiekus mielės žūva ir rūgimo procesas sustoja. Praktika rodo, kad brogos stiprumas paprastai tesiekia 12-14 proc. [39, p 113].

Aiškindamiesi įstatymą matome, kad broga nėra Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio nusikalstamos veikos dalykas, tačiau tik tada, jei jos tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 18 proc. Tokiais atvejais kai brogos tūrinė etilo alkoholio koncentracija bus 18 proc. ir didesnė, ji gali būti pripažinta stipriu namų gamybos alkoholiniu gėrimu. Tačiau praktikoje gali pasitaikyti kitaip. Kaip jau minėjau, kad norint teisingai kvalifikuoti padarytą priešingą teisei veiką yra remiamasi ekspertų išvadomis dėl alkoholio produkto priskyrimo vienam ar kitam tipui. Dažniausiai, eksperto išvada, kuria jis teigia, kad tiriamasis skystis yra broga, tinkama naminei degtinei gaminti, nurodo tik galimybę, kad iš tiriamosios brogos galima pagaminti naminės degtinės ar namų gamybos stipraus alkoholio gėrimo. Bet tokia išvada dar nereiškia, kad raugas broga yra skirta būtent naminei degtinei gaminti. Kam buvo skirta broga – gerti ar naminei degtinei gaminti, gali nustatyti tik remiantis ikiteisminio tyrimo metu surinktais faktiniais duomenimis. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir teismai „raugo brogos, tinkamos naminei degtinei gaminti, aptikimo faktą vertina kaip pasikėsinimą gaminti naminę degtinę“ [39, p. 114], ir veiką kvalifikuoja pagal Baudžiamojo kodekso 22 straipsnio ir 201 straipsnio atitinkamai 1, 2 ar 3 dalį. Toks kvalifikavimas ne visada turi pagrindą. Neretai, kai aptinkamas raugas, nėra jokių faktinių duomenų, kad tas raugas paruoštas būtent naminei degtinei ar namų gamybos stipriems alkoholiniams gaminti. „Todėl ekspertams dažnai pavedama duoti išvadas, kokį naminės degtinės kiekį galima pagaminti iš rastos brogos. Ekspertai negali kategoriškai išspręsti šios užduoties, kadangi nelegaliai gaminam produktui, šiuo atveju naminei degtinei ar namų gamybos stipriam alkoholiniam gėrimui, nėra ir negali būti išeigos normų.“ [39, p. 114]. Taip pat tokio alkoholio produkto gamyba nėra reglamentuota jokiais technologiniais dokumentais. Šis klausimas gali būti sprendžiamas tik teoriškai, ekspertams skaičiuojant namų gamybos alkoholio produktų išeigą pagal rauge esantį etilo alkoholio kiekį. Juk gamybai naudojami įvairiausių konstrukcijų aparatai, o namų gamybos alkoholio produktų

kiekvieniu konkrečiu atveju priklauso nuo daugelio faktorių: naminės degtinės gaminimo aparato konstrukcijos, brogos kaitinimo intensyvumo, nuo to kaip atšaldomi naminės degtinės garai. Tai pat ekspertai gali atlikti teorinės naminės degtinės išėigos skaičiavimus, duodami išvadas apie teorinę t.y. 100 proc. namų gamybos alkoholio produktų išėigą, kurios realiomis sąlygomis neįmanoma pasiekti. Tačiau suprantama, kad teismams sunku tokias išvadas vertinti kaip įrodymus. Taip pat negalima tokiomis išvadomis grįsti kaltinimų ar teismo nuosprendžių. Ši problema gali būti išspręsta t.y. brogos paruošimas būtų laikomas baigta nusikalstama veika, t.y. Baudžiamajame kodekse būtų įtvirtinta kaip atskira savarankiška nusikalstama veika.

Todėl už brogos gaminimą, įgijimą, laikymą, gabenimą, pardavimą kaltinamasis traukiamas administracinėn atsakomybėn pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnį. Nei pagamintas, nei gaminamas brogos produktas nėra Baudžiamojo kodekso 201 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku.

Pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso projekto 120 straipsnį administracinio teisės pažeidimo, be mano jau aptartų dalykų, taip pat gali būti fermentuoti alkoholiniai gėrimai. Sutinkamai su alkoholio kontrolės įstatymu „natūralios fermentacijos alkoholiniai gėrimai – gėrimai, kuriuose visas etilo alkoholis yra gautas alkoholio rauginimo būdu, toliau nedistiliuojant ir nepridedant alkoholio produktų, turinčių distiliuoto ar rektifikuoto etilo alkoholio“ [18]. Pagal to pačio įstatymo 10 straipsnį „Lietuvos Respublikoje draudžiama gaminti namų gamybos alkoholinius gėrimus, išskyrus fizinių asmenų asmeniniam naudojimui (t.y. ne parduoti, o tik savo ar šeimos poreikiams tenkinti) gaminamus natūralios fermentacijos alkoholinius gėrimus, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija ne didesnė kaip 18 procentų (alaus – ne didesnė kaip 9,5 procento)“ [18]. Taigi administracinio teisės pažeidimo dalyku (pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso projektą) gali būti fermentuoti alkoholiniai gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija yra 18 proc. bei didesnė (alaus – didesnė kaip 9,5 procento) ir jei jie bus gaminami ne savo šeimos poreikiams patenkinti.

Administracinių teisės pažeidimų numatytų 177 ir 177² straipsniuose objektyvieji požymiai yra išreikšti gaminimu, laikymu, gabenimu, pardavimu ar kitokiu realizavimu. Tuo tarpu Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 2 dalių objektyviusius požymius sudaro tokios veikos kaip gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas, o to paties kodekso 201 straipsnio 3 dalies objektyviusius požymius sudaro tokios veikos kaip pagaminimas, laikymas, gabenimas. Kaip matome, tokiomis veikomis kaip pagaminimas, laikymas, gabenimas ir realizavimas gali būti realizuojamos tiek nusikalstamos veikos numatytos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 2 dalyse, tiek administraciniai teisės pažeidimai, numatyti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 ir 177² straipsniuose.

Tačiau, pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 ir 177² straipsnius administracinę atsakomybę užtraukia dar tokia veika kaip pardavimas. Lyginant nagrinėjamą baudžiamojo įstatymo bei administracinės teisės pažeidimų normas yra tikslinga sugretinti realizavimo bei pardavimo sampratas. Kaip jau minėjau, antroje darbo dalyje realizavimas yra suprantamas kaip daikto perdavimas kito asmens disponavimui – pardavimas, iškeitimas, kitoks perleidimas. Realizavimo baigtumas sietinas su momentu, kai kitas asmuo faktiškai pradeda disponuoti perduotu daiktu. Realizavimas turėtų būti suprantamas kaip pardavimas, iškeitimas, kitoks perleidimas, dovanojimas, skolinimas ir pan. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 ir 177² straipsnių prasme neteisėtas (neturint atitinkamos licenzijos) alkoholio produktų realizavimas turi būti suprastas kaip sandoris, atnešantis vienokio ar kitokio dydžio turtinę naudą. Tuo tarpu pardavimas, mano nagrinėjamos neteisėtos veikos prasme, turėtų būti suprantamas kaip perleidimas alkoholio produktų kitiems asmenims už atlyginimą pinigais, daiktais, arba į kreditą. Realizavimo samprata yra platesnė ir apima pardavimo sampratą. Taigi, jeigu objektyvusis požymis – veika pasireikštų pardavimu ir jo padaryta veika atitiktų visus kitus būtinus nusikalstamos veikos sudėties požymius, todėl asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio objektyvusis požymis – veika yra naminės degtinės, brogos arba kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų įgijimas. Įgijimas gali būti atlygintinas ir neatlygintinas. Atlygintinas turėtų būti suprantamas kaip pirkimas, išmainymas į prekes ar kitus daiktus, kaip skolos padengimas. Neatlygintinas – kai alkoholio produktai gaunami veltui. Tuo tarpu Baudžiamoji atsakomybė už alkoholio produktų įgijimą nėra numatyta. Tačiau įsigijus, pavyzdžiui nusipirkus realizavimo tikslais namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, gali būti pradėtos realizuoti kitos veikos – laikymas ar gabenimas. Visa tai pagal padarytos veikos požymius gali sudaryti nusikalstamos veikos arba administracinio teisės pažeidimo sudėtį (vertinant pagal dalyką).

Kadangi, tiek Baudžiamajame tiek Administracinių teisės pažeidimų kodeksuose objektyvieji požymiai – veikos sukonstruotos alternatyviai, tai baudžiamajai ir administracinei atsakomybei atsirasti pakanka bent vieno iš jų padarymo. Padariniai čia lieka už nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo sudėties ribų.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177² straipsnio pažeidimo subjektyvieji požymiai realizuojami su išlyga t.y. nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas turi vykti neturint leidimo. Neturint leidimo suprantamas, kad objektyviai priešingas teisei veikimas turi būti padarytas neteisėtai – neturint atitinkamo leidimo, licenzijos užsiimti tokia

veikla. Iš Alkoholio kontrolės įstatymo žinome, kad norint teisėtai gaminti, laikyti, gabenti, realizuoti nedematizuotą, demtatizuotą ar techninį etilo alkoholio, jų skiedinius (mišinius) asmeniui yra nustatyta pareiga įstatymų nustatyta tvarka įsigyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės ar jos pavedimu Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos išduotą specialų leidimą, licenziją suteikiantį teisę užsiimti tokia veikla. Taip pat analogiškai suformuluotos ir Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių dispozicijos t.y. "...neteisėtai pagamino, laikė...".

Administracinių teisės pažeidimų kodekso projekto 120 ir 121 straipsnių objektyvieji požymiai – veikos gali būti realizuojamos tokiais pačiais veiksmais kaip ir dabar galiojančiame Administracinių teisės pažeidimų kodekse - gaminimu, įgijimu, laikymu, gabenimu, pardavimu ar kitokiu realizavimu. Taip pat to paties kodekso projekto 121 straipsnio objektyvusis požymis – veika turi vykti tam neturint leidimo. Pagal minėtą kodekso projektą administracinei atsakomybei atsirasti pakanka bent vieno iš veiksmy padarymo.

Iš teisės teorijos žinoma, kad nustatyti veikos tikslą reikia tik tada, kai minėti požymiai aprašyti Baudžiamojo arba Administracinių teisės pažeidimų kodeksų specialiosios dalies normoje, nustatančioje atsakomybę už konkrečią teisei priešingą veiką. Norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ar 2 dalis už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematizuoto, demtatizuoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą vienas svarbiausių bei būtinų spresti klausimų yra minėtų alkoholio produktų realizavimo tikslo įrodymas. Tuo tarpu galiojančio Administracinio teisės pažeidimų kodekso 177 ir 177² straipsnių sudėtys įstatymo leidėjo suformuluotos be veiką kvalifikuojančių požymių. Tai suprantama, kad teisės pažeidėjas gaminant, įgyjant, laikant, gabenant, parduodant ar kitaip realizuojant naminę degtinę, brogą arba kitus namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus arba neturint leidimo gaminant, laikant, gabenant, parduodant ar kitaip realizuojant nedematizuotą etilo alkoholi, demtatizuotą etilo alkoholi, techninį etilo alkoholi ir jų skiedinių (mišinius) neturėjo tikslo jo realizuoti.

Tačiau nėra aišku, kaip vertinti namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematizuoto etilo alkoholio, demtatizuoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) pardavimą ar kitoki realizavimą. Čia administracinio teisės pažeidimo sudėtis suformuluota taip, kad praktiškai ji gali susikirsti su nusikalstamos veikos sudėtimi. Todėl kyla klasimas, kurią atsakomybės rūšį reikėtų taikyti: ar veiką, kvalifikuoti pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalį arba 177² straipsnio 1 dalį, ar pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį? Įstatymų leidėjas šiuose straipsnių dalyse nenumato konkrečių požymių, leidžiančių nusikalstamą veiką atriboti nuo administracinio teisės pažeidimo. Taip pat norėčiau

paminėti, kad pats realizavimo ar pardavimo faktas tuo pačiu savo esme sudaro ir realizavimo tikslą.

Pavyzdžiui, moteris namuose asmeniniam vartojimui laiko vieną litrą namų gamybos stipraus alkoholinio gėrimo. Tačiau paprašius kaimynei, tą vieną litrą alkoholio produkto parduoda jai. Formaliai, ši situacija atitinka padarytą nusikalstamą veiką numatytą Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalyje. Tačiau, praktikoje kvalifikuojant tokią veiką, reikėtų įvertinti šios veikos padarymo požymius: būdą, dalyką, intensyvumą, mastą, tyčios kryptingumą bei tikslus. Ir tik atsižvelgus į tai, galima daryti išvadą, kad tokia veika nesukelia didelio pavojaus baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms. Tokiais atvejais vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 37 straipsniu galima vertinti šią situaciją kaip mažareikšmę. „Veika mažareikšmė yra tuo atveju, kai ji iš esmės nedaro žalos įstatymo saugomomis asmens, visuomenės ar valstybės vertybėms, taip pat kai ji nesudaro galimybės kilti žalai. Taigi tais atvejais, kai padarytos veikos požymiai nors ir sutampa su baudžiamajame įstatyme nurodytais atitinkamos veiklos požymiais, bei ji iš esmės negali sukelti žalos saugomiems visuomeniniams santykiams, asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės“ [31, p. 233]. 2000 m. gruodžio 21 d. nutarime „Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas išaiškino, kad tais atvejais, kai veika pripažinta mažareikšme ir kai kaltininko veikoje yra administracinio nusižengimo požymiai, turi būti imtasi priemonių administracinės atsakomybės klausimams spręsti. [42, p. 416]. Vadovaujantis šia nutarimo nuostata, galima daryti išvadą, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo nepašalina galimybės už analogišką, tačiau mažiau pavojingą veiką taikyti asmeniui kitos atsakomybės rūšies. Todėl asmuo ir atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo už namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) pardavimą ar kitokį realizavimą, turi būti traukiamas administracinėn atsakomybėn atitinkamai pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalį arba 177² straipsnio 1 dalį (pagal nusižengimo dalyką).

Taigi Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio prasme įrodant realizavimo tikslą reiktų žvelgti į visas padarytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės, galinčias „demaskuoti“ tikrąjį alkoholio produktų gaminimo, laikymo, gabenimo tikslą. Nes, kartais asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn, nustatyti vieną alkoholio produktų išplatavimo atvejį ir vertinti jį kaip realizavimo tikslą nepakanka.

Aiškinant įstatymą, matome, kad Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalies baudžiamojo nusižengimo sudėtį nuo Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalies arba 177² straipsnio 1 dalies sudėties galima atriboti pagal du požymius: pirmasis – alkoholio produktas

pagamintas (ne gaminamas, bet pagamintas), laikomas arba gabenamas be realizavimo tikslų; antrasis – alkoholio kiekis yra ne mažesnis kaip dešimt litrų. Jei neteisėtoje veikoje yra šie du išvardinti požymiai, tai veika yra kvalifikuojama pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 3 dalį. O, jeigu kaltininkas, neturėdamas tikslo realizuoti, neteisėtai gamino, laikė, gabeno mažiau nei dešimt litrų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų arba nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) už padarytą neteisėtą veiką jis bus traukiamas administracinėn atsakomybėn. Kaip matome, riba, leidžianti mums atriboti nusikalstamą veiką nuo administracinio teisės pažeidimo, yra nubrėžtas veiklos masto dydis, šiuo atveju dešimt litrų alkoholio produktų.

Iš Administracinių teisės pažeidimų kodekso bendrosios dalies loginės ir lingvistinės analizės galime padaryti išvadą, kad šio kodekso 177 ir 177² straipsnių normos taikomos tik fiziniams asmenims. Tačiau Administracinių teisės pažeidimų kodekso 2 straipsnyje numatyta, kad administracinę atsakomybę nustato ne tik Administracinių teisės pažeidimų kodeksas, bet ir kiti įstatymai dėl administracinių teisės pažeidimų. To paties straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad šie įstatymai, kol jie neįtraukti į šį kodeksą, taikomi tiesiogiai. Vienas iš tokių įstatymų yra Alkoholio kontrolės įstatymas. Jame yra numatytas ekonominių sankcijų skyrimas juridiniams asmenims už Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus.

Štai, pavyzdžiui, Alkoholio kontrolės įstatyme numatyta, kad įmonės, pagaminusios ir realizuojančios alkoholio produktus, neatitinkančios kokybės ar higienos normų reikalavimų, gaminančios, importuojančios, laikančios (saugančios), gabenančios alkoholio produktus ar jais prekiaujančios ir neturinčios šiai veikai reikalingos licenzijos, taip pat nesilaikančios kitokių alkoholio produktų realizavimo, laikymo (saugojimo), gabenimo reikalavimų, privalo sumokėti iki aštuoniasdešimties tūkstančių litų baudą. Už kitų to paties įstatymo normų nesilaikymą įmonės moka dviejų tūkstančių litų baudą, o jei šiuos reikalavimus pažeidžia pakartotinai per penkerius metus nuo baudos paskyrimo, - penkių tūkstančių litų baudą. [18]. Pavyzdyje paminėtos ekonominės sankcijos yra ne kas kita, kaip tokios pat administracinės nuobaudos, tiktai skiriamos ne padariusiam Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytą teisės pažeidimą fiziniam asmeniui, o juridiniam asmeniui (įmonei, kitokiam verslo subjektui). Tačiau Lietuvos įstatymuose iki galo neapibrėžtas šių ekonominių sankcijų statusas. Todėl Administraciniai tesimai nesiryžta jų prilyginti Administracinių teisės pažeidimų nuobaudoms ir taikyti tas pačias jų skyrimo taisykles. [37, p. 160]. Tai pat atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra priėmęs keletą kasacinių nutarčių, kuriuose formuluojama doktrina, kad ekonominės sankcijos savo esme yra tokios pačios administracinės nuobaudos. Anot jo, taikant tokią nuobaudą turi būti laikomasi visų nuobaudos skyrimo taisyklių: atsižvelgiama į kaltės formą, atsakomybę lengvinančias ir

sunkinančias aplinkybes, pažeidimo trukmę, padarinius ir t.t. [37, p. 160]. Ši ekonominė atsakomybė įgyvendinama administracinės teisinės prievartos priemonėmis.

Alkoholio kontrolės įstatyme, kuriame verslo subjektams numatytos ekonominės sankcijos, teisės pažeidimai pagal savo pobūdį iš esmės yra tokie patys viešosios teisės nustatytų paliepimų ar draudimų, kokie yra įtvirtinti tiek Administracinių teisės pažeidimų tiek Baudžiamajame kodeksuose, pažeidimai, o atsakomybės priemonių požymiai ir tikslai yra tokie patys kaip Administracinių teisės pažeidimų kodekse numatytų administracinių nuobaudų ar Baudžiamajame kodekse numatytų bausmių. Tai pat norėčiau atkreipti dėmesį, kad už alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus juridiniams asmenims yra skiriamos didelės baudos, jos siekia net iki aštuoniasdešimt tūkstančių litų. Todėl, galima teigti, jog sankcijos griežtumu šie pažeidimai prilygsta nusikalstamai veikai.

Taigi, už pažeidimus susijusius su alkoholio produktų gaminimu, laikymu, gabenimu, realizavimu yra numatyta tarsi trijų rūšių atsakomybė: baudžiamoji, administracinė ir ekonominė. Baudžiamoji bei administracinė atsakomybė taikoma tik fiziniam asmeniui, tuo tarpu ekonominė – tik juridiniam. Pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso projektą už 120 ir 121 straipsnių pažeidimus juridinis asmuo atsakomybėn nėra traukiamas.

Pagal poveikio priemones ir jų padarinius baudžiamosios ir administracinės atsakomybės rūšys taip pat skiriasi. Bendras šių atsakomybės poveikio priemonių bruožas yra tai, kad jos taikomos siekiant priversti kaltą asmenį laikytis nustatytų elgesio taisyklių, taip pat prevenciškai daryti įtaką jam ir kitiems asmenims, kad nedarytų nusikalstamų veikimų bei teisės pažeidimų. Tačiau administracinių nuobaudų pobūdis, griežtumas, dydis dažniausiai gerokai skiriasi nuo kriminalinių. Taip pasitaiko, kad kai kurios nuobaudos (baudos) savo dydžiu dabar galiojančiame Administracinių teisės pažeidimų kodekse yra griežtesnės negu baudos Baudžiamajame kodekse.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniamis gėrimams gaminti kaip nusikalstamos veikos dalyko pagaminimo procesas, techniniai ypatumai, konstrukcinės ir sudedamosios dalys niekur neregamentuotos. Tai yra savadarbis įrenginys, todėl teoriškai jį apibrėžti įmanoma tik kaip galima. Praktikoje kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant klausimą, dėl nusikalstamos veikos dalyko bei kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį ir traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn, ar surasti ir paimti įrengimai ar aparatai yra skirti būtent stipriems alkoholio produktams gaminti, yra būtina paremti eksperto ar specialisto išvada dėl aparatų paskirties.
2. Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 212 straipsnio 3 dalimi namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai yra tokie alkoholiniai gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija viršija 18 procentų, tuo tarpu nedentūruotam, dentūruotam ir techniniam etilo alkoholio skiediniam (mišiniui) reikalavimas, kad jų turinė etilo alkoholio koncentracija viršytų 18 procentų – nėra taikomas. Taigi baudžiamojo kodekso vieno 201 straipsnio vienoje dalyje nusikalstamos veikos dalykas yra išdiferencijuotas pagal skirtingas alkoholio produktų tūrinės etilo alkoholio koncentracijas.
3. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies nusikalstamos veikos sudėties dalykas yra aparatai namų gamybos stipriems alkoholiniamis gėrimams gaminti. Aiškinant baudžiamąjį įstatymą, baudžiamoji atsakomybė atsiranda už aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniamis gėrimams gaminti – žodis pavartotas daugiskaitoje – gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą. Tačiau teismuose yra susiformavusi praktika asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn ir už vieno aparato namų gamybos stipriems alkoholiniamis gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą.
4. Kadangi Baudžiamajame įstatyme kalbama apie aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniamis gėrimams gaminti gaminimą, o ne pagaminimą, todėl galime daryti išvadą, kad užbaigti aparatą gaminti, juo labiau panaudoti jį alkoholiniamis gėrimams gaminti nėra būtina. Kita vertus, aiškindami įstatymą matome, kad veika yra baudžiama už gaminimą tų aparatų, kurie yra skirti tik stipriems namų gamybos alkoholiniamis gėrimams gaminti. Nėra aišku, ar dar gaminamas, o ne jau pagamintas aparatas yra skirtas būtent stipriems namų gamybos alkoholiniamis gėrimams gaminti. Juk alkoholio produktų stiprumas priklauso nuo aparatų jiems gaminti konstrukcijos bei tam tikslui paruošto raugo savybių. Teismuose susipažinus su baudžiamosiomis bylomis, ekspertai savo išvadose dėl aparatų paskirties nurodo tik tai, kad „aparatu galima pagaminti namų gamybos

alkoholinius gėrimus“ arba tai yra „aparatas naminei degtinei gaminti“. Specialistai nenurodo, kad aparatai skirti būtent stipriems alkoholio produktams gaminti. Nėra aišku kiek ir kokių konstrukcinių dalių reikia panaudoti, kad gaminamas įrenginys taptų aparatu, kuriuo galima būtų pagaminti namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus. Juk aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti pagaminimo procesas, techniniai ypatumai, konstrukcinės ir sudedamosios dalys niekur nereglamentuotos.

5. Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1, 2 dalių nusikalstamos veikos realizuojamos tokiomis veikomis – neteisėtu gaminimu, laikymu, gabenimu ar realizavimu. To paties straipsnio 3 dalies nusikalstama veika realizuojama neteisėtu gaminimu, laikymu, gabenimu. Nusikalstamos veikos laikomos baigtomis nuo veikos atlikimo momento (formalioji nusikalstamos veikos sudėtis). Tačiau nusikalstamos veikos įrodomumo prasme yra būtina surasti tam tikrą kiekį alkoholio produktų tam, kad būtų galima kvalifikuoti nusikalstamą veiką bei patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn.

6. Realizavimo tikslą yra būtina įrodinėti, kaip privalomą nusikalstamos veikos požymį, kvalifikuojant veiką bei traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn ir už Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 ir 2 dalių pažeidimus. Aiškinant Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalies dispoziciją įstatymų leidėjas, suformavo alternatyvą dėl nusikalstamos veikos dalyko, o ne dėl realizavimo tikslo. Tačiau susipažinusi su baudžiamosiomis bylomis rasta pavyzdžių, kad traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą realizavimo tikslas nebuvo įrodinėjamas. Tokia teismo pozicija kelia abejonių. Traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už neteisėtą aparatų namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą realizavimo tikslą įrodinėti reikėtų. Tačiau lingvistiškai aiškinant minėto straipsnio dispoziciją galima suprasti ir taip, kad jame nėra alternatyvos dėl realizavimo tikslo. Esant tokiai dviprasmiškai įstatymo pozicijai, asmenys nepagrįstai teismų gali būti patraukiami baudžiamojon atsakomybėn.

7. Teismuose vyrauja praktika, kad norint įrodyti realizavimo tikslą būtina nustatyti bent vieną alkoholio produktų išplatavimo atvejį, prieštarauja įstatymo leidėjo pozicijai, todėl asmenys nepagrįstai gali būti išteisinami už sunkesnę nusikalstamą veiką arba. Nusikalstamą realizavimo tikslą, kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn, galima įrodinėti ir kitokiomis aplinkybėmis. Tokiais atvejais reiktų žvelgti į visas padarytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes, galinčias „demaskuoti“ tikrąjį alkoholio produktų laikymo tikslą.

8. Kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei asmenį traukiant baudžiamojon atsakomybėn už namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedentūruoto etilo alkoholio, dentūruoto etilo

alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) pardavimą ar kitokį realizavimą (esant mažam alkoholio produktų kiekiui), reiktų įvertinti padarytos nuskalstamos veikos būdą, dalyką, intensyvumą, mastą, tyčios kryptingumą bei tikslus, ir atsižvelgus į tai, kad tokia veika nesukelia didelio pavojaus baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 37 straipsniu, galima vertinti tokia situaciją kaip mažareikšmę, bei asmenį traukti administracinėn atsakomybėn pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 177 straipsnio 1 dalį arba 177² straipsnio 1 dalį (pagal nusižengimo dalyką).

9. Už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto, denatūruoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą juridinis asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau galimi atvejai kad įmonė greta savo tiesioginės veikos užsiima neteisėtu alkoholio produktų gaminimu, laikymu, gabenimu bei realizavimu. Ekonominių sankcijų griežtumas susijęs su alkoholio produktų gaminimu, laikymu, gabenimu ar realizavimu prilygsta kriminalinėms bausmėms. Tais atvejais, kai į tokias neteisėtas nusikalstamas veikas įsitraukęs juridinis asmuo, autorės nuomone baudžiamąją atsakomybę reiktų taikyti ir jam.

10. Šiuo metu galiojančiame Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalis įstatymo leidėjo suformuluota taip:

1. Tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai gamino, laikė, gabeno namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizavo, arba gamino, laikė, gabeno ar realizavo aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti,

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

Būtų tikslinga pakeisti Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio 1 dalį, išdėstant ją taip:

[1. Tas, kas turėdamas tikslą realizuoti neteisėtai gamino, laikė, gabeno namų gamybos stiprius alkoholinius gėrimus, nedenatūruotą, denatūruotą ar techninį etilo alkoholį, jų skiedinius (mišinius) arba juos realizavo, arba turėdamas tikslą realizuoti pagamino, laikė, gabeno aparatą (-us) namų gamybos alkoholiniams gėrimams gaminti arba jį (juos) realizavo,

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. <....>]

Esant tokiai minėto straipsnio dispozicijai neliktų abejonės dėl privalomo realizavimo tikslo įrodinėjimo. Taip pat būtų aišku, kad baudžiamoji atsakomybė atsiranda realizavimo tikslais pagaminus, laikius, gabenus bent vieną ar daugiau aparatų namų gamybos alkoholiniam gėrimams gaminti arba juos realizuojant. Įstatyme apibūdinant kaip nusikalstamos veikos dalyką „aparatai namų gamybos alkoholiniam gėrimams gaminti“, o ne „aparatus namų gamybos stipriems alkoholiniam gėrimams gaminti“ išsprendę nusikalstamos veikos dalyko vertinimo problema. Taip pat baudžiamoji atsakomybė turėtų kilti už aparto namų gamybos alkoholiniam gėrimams gaminti pagaminimą o ne gaminimą, nes tik iš jau pagaminto o ne gaminamo aparto namų gamybos alkoholiniam gėrimams gaminti, specialistai galėtų duoti tikslią išvadą ar įmanoma šiuo įrenginiu pagaminti alkoholinius gėrimus.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1993.
2. Lietuvos Statutas 1529. Vilnius: Artlora, 2002.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=111555&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-12.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas: straipsnių tarpinės redakcijos nuo 1995-01-01 iki 2000-03-20. – Vilnius: Lexisnova, 2000.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.
6. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=266004&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-10.
7. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso projektas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=244306&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-10.
8. Baudžiamasis statutas – Kavolis M., Bieliackas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: Išleido D.Gutmano knygynas, 1934.
9. Rusijos Tarybinės Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais 1951 m. liepos 1 dienai. – Kaunas: Valstybinė Politinės ir Mokslinės Literatūros leidykla, 1952.
10. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymų sąvadas. – Vilnius: Mintis, 1987. T. 7.
11. 1961 m. birželio 26 d. Įstatymas Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo // Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymų sąvadas. – Vilnius: Mintis, 1987. T. 8.
12. 1919 m. gegužės 2 d. Įstatymas dėl slapto degtinės varymo // Lietuvos įstatymai. Pirmasis leidinys (iki 1922 m. sausio 1 d.). – Kaunas: Išleido A.Merkys ir V.Petrulis, 1922.
13. 1920 m. kovo 5 d. Įstatymas dėl slapto degtinės varymo ir pardavinėjimo // Lietuvos įstatymai. Pirmasis leidinys (iki 1922 m. sausio 1 d.). – Kaunas: Išleido A.Merkys ir V.Petrulis, 1922.
14. 1920 m. kovo 18 d. Laikino uždraudimo svaiginamuosius gėrimus pardavinėti įstatymas // Lietuvos įstatymai. Pirmasis leidinys (iki 1922 m. sausio 1 d.). – Kaunas: Išleido A.Merkys ir V.Petrulis, 1922.

15. 1923 m. lapkričio 20 d. Įstatymas slaptam degtinės varymui ir pardavinėjimui bausti // Lietuvos valstybės teisės aktai (1918-02-16 – 1940-06-15). – Vilnius: Teisės institutas, 1996.
16. Svaiginamųjų gėralų mažmenos pardavinėjimo įstatymas // Kavolis M., Bieliackas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: Išleido D.Gutmano knygynas, 1934.
17. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas // Lietuvos Respublikos Seimo dokumentų rinkinys. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1995. T. 6 (12).
18. Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymas // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=17752&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-15.
19. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr.30-856.
20. Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr.52-1672.
21. Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr.IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=207736&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-17.
22. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. vasario 12 d. Nutarimas Nr. 178 „Dėl areštuoto (paimto), konfiskuoto ar kitaip valstybei perduoto etilo alkoholio bei alkoholinių gėrimų (išskyrus alų) sunaikinimo“ // Valstybės žinios, 1998, Nr. 17-420.
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. vasario 25 d. nutarimas Nr. 212 „Dėl valstybės alkoholio kontrolės programos patvirtinimo“ // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=74909&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-10-17.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 6 d. nutarimas Nr. 1135 „Dėl Alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui stebėsenos (monitoringo) taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 137-4986.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 18 d. nutarimas Nr.954 „Dėl ekonominių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ Lietuvos Respublikos // Valstybės žinios. 1993, Nr.72-1355.
26. Lietuvos Respublikos Ūkio ministro 2004 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. 4-200 „Dėl fiziniams asmenims taikomų alkoholio produktų ir tabako gaminių gabenimo ir laikymo Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo“ // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=234283&Condition2=>; prisijungimo laikas 2005-11-08.

27. Lietuvos Respublikos Sveikatos ministro įsakymas 2004 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. V-349 „Dėl etilo alkoholio pripažinimo denatūruotu kriterijų nustatymo“ // <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=233690&Condition2=>; prisijungimo laikas 2005-11-06.
28. Сводъ законовъ Российской Империи. Книга пятая. – Санк Петербург, [1914]. Т 15.

Specialioji literatūra

29. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
30. Abramavičius A., Bieliūnas E., Drakšienė A. ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
31. Abramavičius A., Baranskaitė A., Čepas A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
32. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002.
33. Klimka A., Apanavičius M., Misiūnas J. Tarybinė baudžiamoji teisė. Ypatingoji dalis. – Vilnius: Mintis. 1974.
34. Martinkus B., Žilinskas P. Ekonomikos pagrindai. Kaunas: Technologija, 1997.
35. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia. 2002.
36. Piesliakas V. Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį. – Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.
37. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė – Vilnius: Justitia, 2005.
38. Ivoška G. Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai objekto apibrėžimo teorinės ir praktinės problemos // Teisės Problemos. 2003, Nr. 40.
39. Talalienė D., V.Vaitiekūnas. Baudžiamojo įstatymo problemos teismo ekspertų akimis // Teisė. Mokslo darbai. 2000, Nr. 36.
40. <http://www.ligos.lt/straipsniai.asp?StrID=3&TurID=3>; prisijungimo laikas: 2005-11-06.
41. <http://www.narkomanija.lt/narkomanija.htm#ALKOHOLIS>; prisijungimo laikas: 2005-10-22.

Praktinė medžiaga

42. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr.29 “Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. 2001. Nr. 14.
43. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 m. balandžio 2 d. nutartis, Baudžiamoji byla Nr. 2K-285/2002 // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=19551>; prisijungimo laikas: 2005-11-03.
44. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2002 m. lapkričio 5 d. nutartis, Baudžiamoji byla Nr. 2K-927/2002 // <http://ovada.tic.lt/lat/>.
45. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. birželio 24 d. nutartis, Baudžiamoji byla // <http://ovada.tic.lt/lat/>.
46. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. konsultacija Nr. B3-328 „Dėl Baudžiamojo kodekso 201 straipsnio taikymo // <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26577>; prisijungimo laikas: 2005-11-03.
47. Vilniaus miesto Antrojo apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-291-01/04.
48. Vilniaus miesto Antrojo apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr. 1-859-369/05.
49. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-291-08/04.
50. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr. 1-304-08/04.
51. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr. 1-412-08/04.
52. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr. 1-199-06/04.
53. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-737-298/05.
54. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-384-269/05.
55. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-425-269/05.
56. Vilniaus rajono Apylinkės teismo archyvas. – Baudžiamoji byla Nr.1-447-137/05.
57. Etilo alkoholio produktų atpažinimo standartai // Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centas.
58. Namų gamybos alkoholio produktų atpažinimo standartai // Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Lietuvos policijos kriminalistinių tyrimų centas.
59. <http://www.nplc.lt/stat/asm7.htm>; prisijungimo laikas: 2005-11-18.
60. <http://www.std.lt/web/main.php?parent=174&module=636&id=1199¶m=archive-96k>; prisijungimo laikas: 2005-11-18.

TEORINĖS IR PRAKTINĖS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ NETEISĖTĄ STIPRIŲ ALKOHOLINIŲ GĖRIMŲ GAMINIMĄ, LAIKYMĄ IR GABENIMĄ PROBLEMAS

Inga Radzevičiūtė

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe naudotos pagrindinės sąvokos: namų gamybos stiprūs alkoholiniai gėrimai, nedematuoti, dematuoti ar techninis etilo alkoholis, alkoholio skiediniai (mišiniai), aparatai namų gamybos stipriems alkoholiniams gėrimams gaminti, nusikalstama veika, kvalifikavimas, baudžiamoji atsakomybė, nusikalstamos veikos sudėties požymis ir kt.

Pirmiausia, darbe apžvelgiama norminių aktų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematuoto, dematuoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimą, laikymą, gabenimą ar realizavimą istorinė raida Lietuvoje bei aptariamas šiuo metu galiojančiais teisės aktais sukurtas ypatingas reglamentavimo režimas alkoholio produktams, jų apskaitai, gamybai, realizacijai, importui, eksportui, prekybai ir vartojimui. Toliau nagrinėjami teisiškai reikšmingi baudžiamajai atsakomybei kilti nusikalstamos veikos sudėties požymiai pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 201 straipsnį „Neteisėtas namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedematuoto, dematuoto ar techninio etilo alkoholio, jų skiedinių (mišinių) ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ar realizavimas“, apibrėžiamos minėtų požymių sampratos. Darbe remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis bei išaiškinimais nagrinėjami konkretūs nusikalstamos veikos už neteisėtą stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ir gabenimą kvalifikavimo klausimai. Taip pat pateikiami pavyzdžiai iš baudžiamųjų bylų, nagrinėtų teismuose. Aptariami požymiai, skiriantys nusikalstamą veiką už neteisėtą stiprių alkoholinių gėrimų gaminimą, laikymą ir gabenimą nuo administracinės teisės pažeidimo.

THEORETISCHE UND PRAKTISCHE PROBLEME DER STRAFRECHTLICHEN VERANTWORTUNG FÜR ILLEGALE HERSTELLUNG, AUFBEWAHRUNG UND TRANSPORT VON HOCHPROZENTIGEN ALKOHOLISCHEN GETRÄNKEN

Inga Radzeviciute

Zusammenfassung

In der Magisterabschlussarbeit wurden folgende Hauptbegriffe verwendet: hausgemachte hochprozentige alkoholische Getränke, denaturierter und nichtdenaturierter oder technischer Ethylalkohol, verdünnter Alkohol (Mischsubstanzen), Geräte zur privaten Herstellung von hochprozentigen alkoholischen Getränken, Straftat, Qualifizierung, strafrechtliche Verantwortung, Merkmal des Straftatbestandes und andere.

Als erstes wird in der Arbeit der Überblick über die historische Gesetzesentwicklung in Litauen präsentiert, die die strafrechtliche Verantwortung für illegale Herstellung, Aufbewahrung und Transport von hochprozentigen alkoholischen Getränken, des denaturierten und nichtdenaturierten oder technischen Ethylalkohols, verdünnten Alkohols (Mischsubstanzen) und der Geräte zu ihrer Herstellung bestimmen. Außerdem wird das besondere, nach den heute geltenden Rechtsakten geschaffene Reglementierungsregime für Alkoholprodukte, deren Registrierung, Herstellung, Vertrieb, Einfuhr, Ausfuhr, Handel und Konsum besprochen. Weiter werden rechtlich relevante Straftatbestandsmerkmale für die Entstehung der strafrechtlichen Verantwortung nach dem Artikel 201 des Strafgesetzbuches der Republik Litauen „Illegale Herstellung, Aufbewahrung und Transport von hausgemachten hochprozentigen alkoholischen Getränken, des denaturierten und nichtdenaturierten oder technischen Ethylalkohols, verdünnten Alkohols (Mischsubstanzen) sowie der Geräte zu ihrer Herstellung“ untersucht und die Definitionen der genannten Tatbestandsmerkmale dargestellt. In der Arbeit werden anhand von Beschlüssen und Erläuterungen des Obersten Gerichtes Litauens konkrete Qualifizierungsfragen der Straftat der illegalen Herstellung, der Aufbewahrung und des Transports hochprozentiger alkoholischer Getränke untersucht. Außerdem stellt die Arbeit die aus im Gericht durchgeführten Strafverfahren entnommenen Beispiele vor. Sie untersucht die Tatbestandsmerkmale, die eine Straftat der illegalen Herstellung, der Aufbewahrung und des Transports von hochprozentigen alkoholischen Getränken von einer administrativen Rechtsverletzung unterscheiden.